



Funded by the
European Union



Supporting Children with Autism through
Physical Education

ПРЕПОРАКА ЗА ПОЛИТИКИ ИЗВЕШТАЈ

Создадено од партнерите на проектот:

Едукативен центар Каунас Пранас Даунис
[Литванија]

Универзитет Чукурова [Турција]

Македонско научно здружение за аутизам
[Македонија]

Мулти-акт STDD [Турција]

Основно училиште „Резекне“ - Развоен
центар [Латвија]

Средно училиште „Валмиера Гауја Краста“ -
Развоен Центар [Латвија]

ИЗВЕШТАЈ ЗА ПРЕПОРАКА ЗА ПОЛИТИКИ

Поддршка на децата со аутизам преку физичко образование Зајакнување на инклузивното физичко образование преку иновации, виртуелна реалност и европска соработка

Партнерство за соработка на Еразмус+

Проект бр. 2024-1-LT01-KA220-SCH-000246848

Развиено од партнерството на проектот

Координатор

Едукативен центар Кауно Прано Даунио (Литванија)

Партнери на проектот

- Универзитет Чукурова (Турција)
- Македонско научно друштво за аутизам (Македонија)
- Мулти-акт STDD (Турција)
- Резекнес Паматскола – Атистибас центри (Летонија)
- Валмиерас Гаујас Краста Видускола – Атистибас центри (Летонија)

Датум на објавување: 31 јули 2026 година

Цитат

Поддршка на децата со аутизам преку физичко образование. (2026). *Извештај за препораки за политиката*. Проект за партнерство за соработка Еразмус+ бр. 2024-1-LT01-KA220-SCH-000246848.

Благодарности

Овој Извештај за препораки за политиката е подготвен во рамките на проектот Еразмус+ Партнерство за соработка „Поддршка на децата со аутизам преку физичко образование“. Извештајот ја одразува соработката на сите партнери во проектот, наставници, истражувачи, терапевти, училишни раководители, родители и засегнати страни кои придонесоа за развојот, имплементацијата, пилот-тестирањето, евалуацијата и дисеминацијата на иновативни пристапи за поддршка на децата со аутистичен спектар на нарушувања (АСН).

Партнерството со благодарност ја признава посветеноста на едукаторите, учениците, родителите, специјалистите и креаторите на политики кои учествуваа во анкети, пилот активности, настани за градење мрежа и иницијативи за дисеминација во текот на целиот проект.

Одрекување од одговорност

Финансирано од Европската Унија. Сепак, изразените ставови и мислења се само ставови на авторите и не ги одразуваат нужно ставовите на Европската Унија или Националната агенција. Ниту Европската Унија ниту органот што ги доделува не можат да бидат одговорни за нив.

Предговор

Инклузивното образование претставува еден од најважните приоритети на современата европска образовна политика. Низ цела Европа, од училиштата сè повеќе се очекува да обезбедат средини за учење што ја препознаваат различноста, промовираат еднакви можности и обезбедуваат секој ученик да може значајно да учествува во образовниот и општествениот живот. За децата со аутистичен спектар на нарушувања (АСН), постигнувањето вистинска инклузија бара не само поддржувачки образовни политики, туку и практични пристапи во наставата што ги опфаќаат нивните индивидуални силни страни, потреби и стилови на учење.

Физичкото образование зазема уникатно место во рамките на инклузивното образование. Освен што придонесува за физичка кондиција, благосостојба и здрав начин на живот, физичкото образование нуди вредни можности за развивање комуникациски вештини, социјална интеракција, емоционална регулација, соработка, самодоверба и независност. Кога е соодветно адаптирано, физичкото образование може да стане една од најефикасните средини за промовирање на учеството и инклузијата кај учениците со аутизам.

И покрај растечката свест за инклузивното образование, остануваат значителни нееднаквости низ европските земји во однос на подготовката на наставниците, пристапот до специјалистичка поддршка, достапноста на адаптирани наставни материјали, употребата на иновативни образовни технологии и соработката меѓу училиштата, семејствата и здравствените работници. Овие предизвици ја истакнуваат потребата од политики засновани на докази, способни да ги поддржат едукаторите, а воедно да обезбедат еднакви образовни можности за сите ученици.

Проектот за партнерство за соработка на Еразмус+, „Поддршка на децата со аутизам преку физичко образование“ беше основан за да ги задоволи овие потреби преку меѓународна соработка меѓу образовни институции, универзитети, невладини организации и центри за специјално образование од Литванија, Летонија, Турција и Македонија. Проектот ги комбинираше образовните иновации со научни докази за да развие практични ресурси што го подобруваат инклузивното физичко образование за учениците со аутизам.

Карактеристична карактеристика на проектот е интеграцијата на иновативни дигитални технологии, особено тродимензионални апликации за виртуелна реалност (VR), во физичкото образование. Овие алатки обезбедуваат ангажирачки, мотивирачки и структурирани средини за учење кои можат да го поддржат учеството, да ја намалат анксиозноста, да го зголемат вниманието и да го олеснат стекнувањето вештини кај учениците со аутизам. Заедно со Водичот за наставници, наставната програма, активностите за професионална обука, пилот-имплементацијата и вклучувањето на засегнатите страни, проектот покажува како технологијата може да ја надополни образовната практика заснована на докази.

Овој Извештај за препораки за политиката ги синтетизира искуствата, доказите и лекциите научени во текот на проектот. Ги комбинира наодите од пилот-тестирањето, повратните информации од наставниците и родителите, активностите за дисеминација, консултациите со засегнатите страни и компаративните анализи на образовните политики во земјите учеснички. Наместо да презентира препораки само за партнерите во проектот, извештајот има за цел да придонесе кон пошироки европски дискусии за инклузивно образование и образовни иновации.

Препораките презентирани во овој извештај се наменети за креаторите на политики, министерствата за образование, институциите за образование на наставници, училишните раководители, наставниците, терапевтите, истражувачите и организациите кои работат на подобрување на образовните можности за децата со аутизам. Тие нудат практични стратегии за зајакнување на компетенциите на наставниците, промовирање на иновативни образовни технологии, подобрување на соработката меѓу училиштата и семејствата, подобрување на пристапот до специјализирана поддршка и обезбедување одржливост на успешни образовни практики.

Содржина

1. Резиме	5
2. Препораки за политиката	7
3. Очекувано влијание	7
4. Заклучок	8
Глава 1. Вовед	9
Глава 2. Преглед на проектот	11
Поглавје 3. Национален контекст (Литванија, Летонија, Турција, Македонија)	17
Глава 4. Компаративна европска анализа	34
Глава 5. Резултати од проектот	40
Глава 6. Докази и наоди	46
Глава 7. Идентификувани предизвици	52
Глава 8. Препораки за политиката	58
Глава 9. План за имплементација	65
Глава 10. Очекувано влијание	72
Глава 11. Одржливост	78
Глава 12. Заклучоци	84
Референци	89

1. Резиме

1.1. Вовед

Проектот за партнерство за соработка на Еразмус+ „Поддршка на децата со аутизам преку физичко образование“ беше развиен како одговор на растечката потреба за иновативни пристапи засновани на докази кои го подобруваат образовното вклучување на децата со аутистичен спектар на нарушувања (АСН). Иако многу европски земји постигнаа значителен напредок кон инклузивно образование, остануваат значајни предизвици во обезбедувањето еднаков пристап до висококвалитетно физичко образование за учениците со различни потреби за учење.

Децата со аутистичен спектар на нарушувања често имаат тешкотии при учество во традиционалните услови за физичко образование поради разлики во комуникацијата, сензорната обработка, моторната координација, социјалната интеракција, регулирањето на однесувањето и извршните функции. Без соодветни адаптации, овие предизвици може да го намалат учеството, да ја зголемат анксиозноста и да ги ограничат можностите за развој на основните физички, социјални и емоционални компетенции.

Препознавајќи ги овие предизвици, шест партнерски организации од Литванија, Летонија, Турција и Македонија соработуваа за да развијат иновативни образовни ресурси, да ги зајакнат компетенциите на наставниците, да промовираат дигитални иновации и да воспостават одржливи мрежи што ја поддржуваат инклузивната физичка култура.

1.2. Цели на проектот

Проектот имаше неколку меѓусебно поврзани цели:

- Подобрување на инклузивното физичко образование за учениците со аутизам.
- Зголемување на компетенциите на наставниците во прилагодувањето на активностите за физичко образование.
- Развивање образовни ресурси засновани на докази.
- Воведување на технологии за виртуелна реалност во инклузивното образование.
- Промовирање соработка меѓу наставниците, семејствата, терапевтите и креаторите на политики.
- Зајакнување на европската соработка и размена на добри практики.

1.3. Главни резултати од проектот

Партнерството успешно произведе неколку големи интелектуални резултати:

- Сеопфатен водич за наставници за инклузивно физичко образование.
- Наставна програма што го поддржува професионалниот развој.
- Четири интерактивни образовни апликации за виртуелна реалност.
- Програми за обука на наставници.
- Пилот-имплементација низ земјите-партнери.
- Настани за градење мрежа.
- Национални дисеминациски активности.
- Меѓународни мултипликативни настани.

- Препораки за политики за засегнатите страни во образованието.

Заедно, овие резултати обезбедуваат интегрирана рамка за подобрување на образовната инклузија преку иновативни практики за физичко образование.

1.4. База на докази

Препораките презентирани во овој извештај се базираат на повеќе извори на докази собрани во текот на проектот, вклучувајќи:

- Пилот-имплементација во земјите-партнери.
- Прашалници за наставници.
- Повратни информации од родителите.
- Студентски набљудувања.
- Консултации со засегнатите страни.
- Состаноци за евалуација.
- Активности за дисеминација.
- Компаративен преглед на образовните политики.
- Меѓународна научна литература за аутизмот и инклузивното образование.

Триангулацијата на овие извори на податоци ја зајакнува веродостојноста и практичната релевантност на препораките.

1.5. Главни наоди

Наодите од проектот постојано покажуваа неколку важни исходи.

Наставниците пријавија зголемена самоверба во планирањето и спроведувањето на инклузивни активности за физичко образование откако учествуваа во проектната обука.

Учениците со аутистичен спектар на нарушувања покажаа поголема мотивација, поголемо учество, подобро внимание и зголемено уживање за време на адаптираните часови по физичко образование кои вклучуваа структурирани методи на настава и активности поддржани од виртуелна реалност.

Родителите забележаа позитивни промени во ангажманот, самовербата и подготвеноста на своите деца да учествуваат во физички активности и во и надвор од училиштето.

Заинтересираните страни ја истакнаа важноста на интердисциплинарната соработка во која ќе бидат вклучени наставници, терапевти, семејства, здравствени работници, университети и образовни власти.

Проектот, исто така, потврди дека дигиталните технологии, кога се соодветно имплементирани, можат да ги подобрат, а не да ги заменат ефикасните наставни практики.

1.6. Идентификувани предизвици

И покрај овие позитивни резултати, неколку пречки продолжуваат да го ограничуваат спроведувањето низ цела Европа.

Најзначајните предизвици вклучуваат:

- Ограничена подготовка на наставниците во физичко образование специфично за аутизам.
- Нееднаков пристап до специјализирана поддршка.
- Недоволна достапност на иновативни образовни технологии.

- Ограничена соработка помеѓу образовниот и здравствениот сектор.
- Недостаток на практични ресурси за настава.
- Недоследно спроведување на политиките за инклузивно образование.
- Финансиски ограничувања што влијаат на училиштата.
- Ограничени можности за континуиран професионален развој.
- Недоволна дисеминација на добри практики.
- Потреба од долгорочна одржливост надвор од финансирањето на проектот.

Овие наоди беа извонредно конзистентни во сите земји учеснички, иако националните контексти варираа во однос на законодавството, образовната организација и достапноста на ресурсите.

2. Препораки за креаторите на политики

Врз основа на доказите од проектот, се предлагаат шест сеопфатни препораки за креаторите на политики:

1. Зајакнување на професионалниот развој во инклузивното физичко образование.
2. Промовирање на поширока интеграција на иновативни технологии, вклучително и виртуелна реалност.
3. Зголемување на соработката меѓу училиштата, семејствата, здравствените работници и организациите во заедницата.
4. Подобрување на пристапноста и инклузивноста на средините за физичко образование.
5. Зајакнување на дисеминацијата и одржливоста на образовните практики засновани на докази.
6. Препознавање на физичката активност како суштинска компонента на образовното планирање за учениците со аутистичен спектар на нарушувања.

Секоја препорака вклучува практични стратегии за имплементација за националните влади, образовните власти, училиштата, универзитетите и другите засегнати страни.

3. Очекувано влијание

Се очекува имплементацијата на овие препораки да донесе значителни придобивки.

За ученици:

- Зголемено учество.
- Подобрена физичка кондиција.
- Подобра комуникација.
- Зголемена социјална инклузија.
- Поголема емоционална благосостојба.

За наставници:

- Зголемена професионална самодоверба.
- Подобрени компетенции.
- Подobar пристап до иновативни наставни ресурси.

- Поголема соработка со специјалисти.

За училишта:

- Поинклузивни образовни средини.
- Подобрен квалитет на образование.
- Посилни партнерства со семејствата.
- Поголем организациски капацитет.

За креаторите на политики:

- Насоки засновани на докази за образовни реформи.
- Подобрена имплементација на политиките за инклузивно образование.
- Подобро усогласување со европските приоритети.
- Зголемена одржливост на образовните иновации.

4. Заклучок

Проектот покажува дека инклузивното физичко образование може да стане моќно средство за промовирање на учеството, благосостојбата и образовниот успех кај децата со аутистичен спектар на нарушувања.

Меѓународната соработка, образовната практика заснована на докази, професионалниот развој на наставниците и иновативните дигитални технологии заедно обезбедуваат силна основа за идните образовни политики кои се инклузивни, правични, одржливи и одговараат на различните потреби на учениците низ цела Европа.

Препораките презентирани во овој извештај имаат за цел да ги поддржат креаторите на политики и засегнатите страни во образованието во преведувањето на овие искуства во долгорочни системски подобрувања што ќе им користат на сегашните и идните генерации ученици со аутизам.

Глава 1. Вовед

1.1 Аутистичен спектар на нарушувања и инклузивно образование

Аутистичниот спектар на нарушување (АСН) е доживотна невроразвојна состојба која се карактеризира со разлики во социјалната комуникација, социјалната интеракција и моделите на однесување, интересите и сензорната обработка. Современото научно разбирање го препознава аутизмот како спектар што опфаќа значителна разновидност во когнитивните способности, развојот на јазикот, адаптивното функционирање, сензорните искуства и потребите за поддршка. Следствено, образовните системи мора да усвојат флексибилни и индивидуализирани пристапи кои ги препознаваат силните страни и потребите на секој ученик, наместо да применуваат униформни интервенции.

Во текот на изминатите две децении, меѓународната образовна политика сè повеќе го прифаќа инклузивното образование како фундаментално човеково право. Конвенцијата на Обединетите нации за правата на лицата со попреченост (UNCRPD), Изјавата од Саламанка, Рамката за акција за инклузивно образование на УНЕСКО и стратегиите на Европската Унија заедно потврдуваат дека сите ученици, без оглед на попреченоста, треба да имаат пристап до правично, висококвалитетно образование во инклузивни средини. Овие рамки го нагласуваат учеството, пристапноста, еднаквоста и недискриминацијата како основни принципи што ги водат образовната политика и практика.

Во овој контекст, децата со аутистичен спектар на нарушувања не треба само физички да бидат присутни во редовните или специјализираните образовни средини, туку треба да доживеат и значајно учество, соодветна образовна поддршка и можности за академски, социјален, емоционален и физички развој. Инклузивното образование затоа се протега подалеку од сместувањето во училиница; тоа бара системски промени во методологиите на наставата, дизајнот на наставната програма, практиките на оценување, професионалниот развој, соработката и распределбата на ресурсите.

И покрај значителниот напредок во политиките низ цела Европа, имплементацијата останува нееднаква. Училиштата често пријавуваат недостиг на специјализиран персонал, ограничена обука на наставници за образовни пристапи специфични за аутизмот, недоволна соработка помеѓу образовниот и здравствениот сектор и нееднаков пристап до наставни ресурси засновани на докази. Овие предизвици се особено очигледни во физичкото образование, каде што наставниците често пријавуваат помала самодоверба во прилагодувањето на активностите за учениците со различни развојни потреби.

1.2 Физичко образование како основа за инклузија

Физичкото образование е единствено позиционирано за поддршка на холистичкиот развој на детето. Покрај промовирањето на физичкото здравје и моторната компетентност, учеството во структурирана физичка активност придонесува за социјална интеракција, комуникација, емоционална регулација, извршно функционирање, соработка, отпорност и самодоверба. За децата со аутистичен спектар на нарушувања, добро дизајнираните програми за физичко образование можат да обезбедат високо структурирана, мотивирачка и предвидлива средина за учење што го поттикнува учеството, а воедно ја намалува анксиозноста поврзана со непознати социјални ситуации.

Истражувањата сè повеќе покажуваат дека редовната физичка активност е поврзана со подобрувања во моторните вештини, физичката кондиција, вниманието, адаптивното однесување и квалитетот на живот кај децата со аутизам. Учеството во инклузивно физичко образование, исто така, создава

можности за интеракција меѓу врсниците, заедничко учење и развој на социјални односи, со што се поддржува поширока образовна инклузија.

Сепак, овие придобивки не се остваруваат автоматски. На наставниците им е потребно специјализирано знаење за да ги модифицираат активностите, да управуваат со сензорните чувствителности, да ја поддржат комуникацијата, да ја диференцираат наставата и да создадат средини што овозможуваат успешно учество. Училиштата, исто така, имаат потреба од соодветна опрема, специјализирана поддршка и институционална посветеност на инклузивната практика.

1.3 Иновации и дигитални технологии во инклузивното образование

Технолошката иновација станува сè поважна компонента на инклузивното образование. Дигиталните средини за учење, асистивните технологии, зголемената реалност и апликациите за виртуелна реалност (VR) нудат нови можности за прилагодување на образовните искуства на индивидуалните потреби за учење. За учениците со аутистичен спектар на нарушувања, овие технологии можат да обезбедат предвидливи, визуелно структурирани и многу ангажирачки средини што го олеснуваат учењето, а воедно го намалуваат когнитивното и сензорното преоптоварување.

Во рамките на физичкото образование, VR технологиите можат да ја зголемат мотивацијата, да го подобрат вниманието, да поттикнат повторено практикување на моторни задачи и да обезбедат безбедна средина за развој на вештини. Кога се соодветно интегрирани во педагошката практика, овие технологии ја надополнуваат, а не ја заменуваат наставата водена од наставници, овозможувајќи им на едукаторите да ги диверзифицираат искуствата со учењето и да го зголемат ангажманот на учениците.

Проектот Еразмус+ се темели на овие нови докази преку развивање практични VR апликации специјално дизајнирани за поддршка на инклузивното физичко образование. Пилот-имплементацијата низ земјите-партнери покажа дека технологијата е најефикасна кога е вградена во пошироки образовни практики засновани на докази, поддржани од обука на наставници и интердисциплинарна соработка.

1.4 Контекст на европската политика

Европската образовна политика сè повеќе ја признава важноста на инклузијата, иновациите, дигиталната трансформација и доживотното учење. Иницијативи како што се Европската образовна област, Акцискиот план за дигитално образование и Европскиот столб на социјални права ги охрабруваат земјите-членки да ја подобрат пристапноста, да ги намалат образовните нееднакости, да ги зајакнат компетенциите на наставниците и да ги интегрираат дигиталните технологии во наставата и учењето.

Програмата Еразмус+ одигра значајна улога во унапредувањето на овие приоритети преку поддршка на транснационалната соработка, образовните иновации и размената на добри практики. Проектот „Поддршка на децата со аутизам преку физичко образование“ директно придонесува кон овие цели преку развивање практични ресурси, зајакнување на институционалниот капацитет и промовирање на развој на политики засновани на докази во земјите учеснички.

Затоа, препораките за политиките презентирани во овој извештај се усогласени со пошироките европски приоритети, а воедно остануваат одзивни на специфичните образовни контексти на Литванија, Летонија, Турција и Македонија. Тие се стремат да го премостат јазот помеѓу политичките аспирации и практиката во училиницата, осигурувајќи дека инклузивното физичко образование ќе стане остварлива реалност за децата со аутистичен спектар на нарушувања низ цела Европа.

Поглавје 2. Преглед на проектот

2.1 Вовед

Проектот за партнерство за соработка на Еразмус+ за **поддршка на децата со аутизам преку физичко образование** (проект бр. **2024-1-LT01-KA220-SCH-000246848**) беше развиен како одговор на растечката потреба за иновативни, образовни пристапи засновани на докази, кои ја промовираат инклузијата, учеството и благосостојбата на децата со аутистичен спектар на нарушувања (АСН). Иако низ цела Европа е постигнат значителен напредок во унапредувањето на политиките за инклузивно образование, многу училишта продолжуваат да се соочуваат со практични предизвици во обезбедувањето висококвалитетно физичко образование кое е одговорно на различните потреби на учениците со АСН.

Физичкото образование е широко признато како суштинска компонента на холистичкиот развој на децата. Освен што промовира физичка кондиција и здрав начин на живот, тоа нуди единствени можности за зајакнување на социјалната интеракција, комуникацијата, емоционалната регулација, моторната компетентност, самодовербата и независноста. За децата со аутистичен спектар на нарушувања, учеството во соодветно адаптирано физичко образование може значително да придонесе за образовна инклузија, подобрен квалитет на живот и успешно ангажирање во училишната заедница.

И покрај овие признати придобивки, многу наставници известуваат за ограничена самодоверба во прилагодувањето на активностите за физичко образование за да ги задоволат потребите на учениците со аутизам. Училиштата честопати немаат специјализирани наставни ресурси, можности за практична обука и пристап до иновативни технологии што би можеле да го олеснат инклузивното учење. Понатаму, соработката меѓу училиштата, семејствата, здравствените работници и организациите во заедницата честопати останува фрагментирана, ограничувајќи ја ефикасноста и одржливоста на образовните интервенции.

Проектот беше дизајниран да се справи со овие предизвици преку здружување на комплементарна експертиза од образовни институции, универзитети, центри за специјално образование и организации на граѓанското општество од четири европски земји. Преку колаборативен развој, пилот-имплементација и евалуација, партнерството се стремеше да ги зајакне компетенциите на наставниците, да воведо иновативни дигитални решенија и да промовира одржливи образовни практики што ја поддржуваат инклузивната физичка едукација.

2.2 Образложение на проектот

Проектот е заснован на принципот дека секое дете има право целосно да учествува во образованието, вклучително и физичкото образование, без оглед на попреченоста или потребите за поддршка. Овој принцип е цврсто втемелен во меѓународните инструменти за човекови права, вклучувајќи ја Конвенцијата на Обединетите нации за правата на лицата со попреченост (UNCRPD), Рамката на УНЕСКО за инклузивно образование, Изјавата од Саламанка и Европскиот столб за социјални права. Овие рамки нагласуваат дека инклузивното образование не е само физичко сместување на учениците во училиштата, туку создавање средини за учење каде што секој ученик може активно да учествува, да постигне значајни образовни резултати и да го развие својот целосен потенцијал.

Децата со аутистичен спектар на нарушувања (АСН) често доживуваат тешкотии поврзани со комуникацијата, социјалната интеракција, сензорната обработка, извршните функции, моторната координација и регулирањето на однесувањето. Овие карактеристики можат да создадат пречки за учество во конвенционалните програми за физичко образование доколку пристапите кон наставата

не се соодветно адаптирани. Во исто време, истражувањата постојано покажуваат дека редовната физичка активност може да ги подобри моторните вештини, физичката кондиција, вниманието, адаптивното однесување, емоционалната благосостојба и социјалното учество кај децата со АСН.

Затоа, проектот го препозна физичкото образование како важна, но недоволно искористена можност за поттикнување на инклузијата. Со комбинирање на пристапи за настава засновани на докази со иновативни технологии, особено виртуелна реалност (ВР), партнерството се стремеше да создаде практични решенија способни да ги поддржат и наставниците и учениците во секојдневните образовни услови.

Друга важна причина за проектот беше признавањето дека образовните предизвици се заеднички низ цела Европа. Иако националните образовни системи се разликуваат по организација, законодавство и достапни ресурси, многу училишта се соочуваат со слични пречки при спроведување на инклузивно физичко образование. Затоа, меѓународната соработка обезбеди вредни можности за размена на добри практики, споредување на образовните пристапи и заеднички развој на ресурси применливи во различни образовни контексти.

2.3 Партнерство во проектот

Проектот ги обедини шест организации што претставуваат комплементарни области на експертиза во образованието, специјалното образование, аутизмот, обуката на наставници и истражувањето.

Конзорциумот се состоеше од:

- **Едукативен центар Кауно Прано Даунио (Литванија)** – координатор на проектот
- **Универзитет Чукурова (Турција)**
- **Македонско научно здружение за аутизам (Македонија)**
- **Мулти-акт STDD (Турција)**
- **Резекнес Паматскола – Атистибас центри (Летонија)**
- **Валмиерас Гаујас Краста Видускола – Атистибас центри (Летонија)**

Разновидноста на партнерството претставуваше една од најголемите предности на проектот. Тој комбинираше академска експертиза, практично училишно искуство, едукација на наставници, застапување на аутизмот, образовни истражувања и директна работа со деца со аутизам. Овој мултидисциплинарен пристап овозможи развој на образовни ресурси кои беа и научно информирани и практично применливи.

Секој партнер придонесе според својата институционална експертиза, активно учествувајќи во сите фази од проектот, вклучувајќи проценка на потребите, развој на наставни програми, подготовка на образовни материјали, пилот-имплементација, дисеминација, евалуација и развој на политики.

2.4 Цели на проектот

Главната цел на проектот беше да се подобри образовната инклузија за децата со аутистичен спектар на нарушувања преку иновативни пристапи кон физичкото образование.

Специфичните цели вклучуваа:

- зајакнување на компетенциите на наставниците во инклузивното физичко образование;
- развивање практични образовни ресурси врз основа на актуелни научни докази;
- промовирање на инклузивни методологии на настава кои одговараат на разновидните потреби за учење;

- интегрирање на технологии за виртуелна реалност во физичкото образование;
- зголемување на учеството и мотивацијата на учениците со аутизам;
- поддршка на соработката меѓу наставниците, семејствата, терапевтите и образовните институции;
- промовирање на размена на добри практики низ цела Европа;
- зголемување на свеста за инклузивното образование меѓу засегнатите страни во образованието;
- зајакнување на институционалниот капацитет за спроведување на иновативни образовни практики;
- развивање препораки за политики засновани на докази што ја поддржуваат долгорочната образовна реформа.

Овие цели беа тесно усогласени со приоритетите на Еразмус+ поврзани со инклузијата и различноста, дигиталната трансформација, иновациите, професионалниот развој на наставниците и европската соработка.

2.5 Проектни активности

Имплементацијата на проектот се состоеше од неколку меѓусебно поврзани активности дизајнирани да обезбедат квалитет на образованието и долгорочна одржливост.

Проценка на потребите

Проектот започна со анализа на постојните образовни практики, потребите на наставниците, достапните ресурси и предизвиците поврзани со инклузивното физичко образование во секоја земја учесничка. Оваа проценка послужи како основа за развојот на сите последователни резултати од проектот.

Развој на образовни ресурси

Врз основа на научната литература, постојните добри практики и консултациите со засегнатите страни, партнерството разви сеопфатен Водич за наставници и наставна програма со фокус на инклузивно физичко образование за ученици со аутизам. Овие ресурси даваат практични упатства за прилагодување на физичките активности, управување со сензорните потреби, промовирање на комуникацијата, олеснување на интеракцијата меѓу врсниците и спроведување на индивидуализирани стратегии за настава.

Развој на апликации за виртуелна реалност

Едно од најиновативните достигнувања на проектот беше развојот на четири образовни апликации за виртуелна реалност дизајнирани специјално за поддршка на активности за физичко образование за деца со аутизам. Овие апликации обезбедуваат структурирани, ангажирачки и мотивирачки средини што им овозможуваат на учениците да вежбаат моторни вештини, да го подобрат вниманието и да учествуваат во физички активности во предвидливи контексти на учење.

Наместо да ги заменат наставниците, апликациите за виртуелна реалност беа дизајнирани да ги надополнат наставните практики засновани на докази и да обезбедат дополнителни можности за индивидуализирана настава.

Обука на персоналот

Професионалниот развој претставуваше централна компонента на проектот. Наставници, специјалисти и образовни професионалци учествуваа во меѓународни обуки фокусирани на

методологии за инклузивно предавање, образовни пристапи специфични за аутизмот и ефективното користење на виртуелни реалности (ВР) технологии во рамките на физичкото образование.

Обуката промовираше размена на професионално искуство меѓу земјите-партнери, а воедно ја зајакнуваше самодовербата на учесниците во спроведувањето на иновативни образовни практики.

Пилот-имплементација

Ресурсите на проектот беа пилотирани во рамките на училиштата и образовните институции што учествуваа. Наставниците ги интегрираа развиените наставни програми, наставните материјали и апликациите за виртуелна реалност во нивната образовна практика, додека систематски ги документираа искуствата, набљудувањата и резултатите.

Пилот-имплементацијата обезбеди вредни докази во врска со изводливоста, употребливоста, задоволството на наставниците, ангажманот на учениците и образовната ефикасност.

Активности за дисеминација

Во текот на целиот проект, партнерите организираа национални и меѓународни настани за дисеминација насочени кон наставници, училишни раководители, креатори на политики, истражувачи, терапевти, родители и претставници на организациите на граѓанското општество.

Активностите за дисеминација имаа за цел не само да ги презентираат резултатите од проектот, туку и да стимулираат дијалог во врска со инклузивното образование, образовните иновации и развојот на идните политики.

Градење мрежа

Проектот стави силен акцент на создавање одржливи професионални мрежи што ги поврзуваат образовните институции, универзитетите, невладините организации, здравствените работници, семејствата и креаторите на политики.

Се очекува овие мрежи да продолжат да поддржуваат размена на знаење и иницијативи за соработка и по завршувањето на проектот Еразмус+.

2.6 Резултати од проектот

Проектот генерираше неколку важни интелектуални и практични резултати кои заедно формираат интегрирана рамка за инклузивно физичко образование.

Главните резултати вклучуваат:

- Сеопфатен водич за наставници за инклузивно физичко образование.
- Наставна програма што го поддржува професионалниот развој на наставниците.
- Четири интерактивни апликации за виртуелна реалност.
- Материјали за обука на наставници.
- Извештаи за имплементација на пилот-проекти.
- Извештаи за евалуација.
- Материјали за дисеминација.
- Извештај за препораки за политиката.
- Дигитални образовни ресурси.
- Примери за добри практики за училиштата.

Заедно, овие резултати им обезбедуваат на едукаторите практични алатки за поддршка на планирањето, имплементацијата и евалуацијата на инклузивните активности за физичко образование за ученици со аутизам.

2.7 Иновативни аспекти на проектот

Неколку карактеристики го разликуваат овој проект од традиционалните образовни иницијативи.

Прво, проектот комбинира образовни истражувања со практична имплементација. Наместо да се развиваат само теоретски препораки, сите ресурси беа тестирани во автентични образовни средини во кои беа вклучени наставници, ученици, родители и специјалисти.

Второ, проектот ја интегрира технологијата за виртуелна реалност во инклузивното физичко образование. Иако дигиталните технологии сè повеќе се воведуваат во образованието, релативно малку иницијативи ја истражуваат нивната примена конкретно во физичкото образование за деца со аутизам.

Трето, проектот усвојува мултидисциплинарен пристап во кој се вклучени едукатори, истражувачи, терапевти, психолози, професионалци за специјално образование и организации за аутизам. Оваа соработка обезбеди образовните ресурси да одразуваат различни професионални перспективи и практично искуство.

Конечно, меѓународниот состав на партнерството овозможи споредба на образовните системи и го олесни трансферот на добри практики низ земјите со различни законски рамки, институционални структури и образовни традиции.

2.8 Евалуација и обезбедување квалитет

Обезбедувањето на квалитет беше интегрирано во секоја фаза од имплементацијата на проектот. Образовните ресурси беа подложени на континуиран преглед од страна на партнерите на проектот, надворешни експерти, наставници и други засегнати страни пред да бидат финализирани.

Пилот-имплементацијата генерираше вредни квалитативни и квантитативни докази во врска со ефективноста, употребливоста, пристапноста и релевантноста на резултатите од проектот. Повратните информации добиени од наставници, родители и образовни професионалци послужија како основа за последователни ревизии и подобрувања на развиените материјали.

Активностите за евалуација, исто така, ги испитаа пошироките резултати од проектот, вклучувајќи ја довербата на наставниците, учеството на учениците, задоволството на засегнатите страни, ефикасноста на дисеминацијата и градењето на институционалните капацитети. Овие докази ја формираат основата на препораките за политиките презентирани во следните поглавја од овој извештај.

2.9 Придонес кон европските образовни приоритети

Проектот директно придонесува кон неколку стратешки приоритети на европската образовна политика.

Со промовирање на инклузивно образование, проектот ја поддржува посветеноста на Европскиот образовен простор за обезбедување еднаков пристап до квалитетно образование за сите ученици. Преку интеграција на виртуелната реалност и дигиталните ресурси за учење, проектот придонесува кон целите на Акцискиот план за дигитално образование преку поттикнување на значајни образовни иновации и зајакнување на дигиталните компетенции кај едукаторите.

Проектот, исто така, е тесно усогласен со приоритетите на Еразмус+ во врска со инклузијата и разликноста, учеството во демократскиот живот, дигиталната трансформација и одржливоста на

животната средина преку создавање отворено достапни образовни ресурси што можат да бидат адаптирани и повторно употребени од училиштата низ цела Европа.

Понатаму, проектот ја поддржува имплементацијата на Целта 4 за одржлив развој на Обединетите нации, која повикува на инклузивно и правично квалитетно образование и можности за доживотно учење за сите.

2.10 Одржливост и идни перспективи

Иако проектот Еразмус+ има дефиниран период на имплементација, неговата долгорочна вредност се протега надвор од формалното времетраење на проектните активности. Затоа, одржливоста се смета за фундаментална компонента во текот на целиот животен циклус на проектот.

Водичот за наставници, наставната програма, апликациите за виртуелна реалност и другите образовни ресурси се дизајнирани за континуирана употреба во училиштата, програмите за едукација на наставници и иницијативите за професионален развој. Воспоставените мрежи меѓу партнерските организации обезбедуваат силна основа за идна соработка, истражување, дисеминација и иновации.

Извештајот за препораки за политики претставува еден од најважните резултати од проектот за одржливост. Со преведување на искуствата од проектот во препораки за политики засновани на докази, извештајот се стреми да влијае на образовната практика надвор од институциите учеснички и да придонесе за идниот развој на националните и европските политики.

На крајот на краиштата, проектот покажува дека значајните подобрувања во инклузивното образование бараат повеќе од изолирани образовни интервенции. Одржливиот напредок зависи од долгорочната соработка меѓу креаторите на политики, образовните институции, универзитетите, истражувачите, наставниците, семејствата и организациите на граѓанското општество. Преку својот мултидисциплинарен и меѓународен пристап, *„Поддршка на децата со аутизам преку физичко образование“* обезбедува практичен модел за тоа како европската соработка може да ја зајакне образовната инклузија и да ги подобри можностите за учење за децата со аутистичен спектар на нарушувања во различни образовни контексти.

Поглавје 3. Национален контекст (Литванија, Летонија, Турција, Македонија)

3.1 Литванија

3.1.1 Национален образовен систем

Литванија има развиено сеопфатен образовен систем кој е цврсто заснован на принципите на еднаквост, достапност и доживотно учење. Управуван првенствено од **Законот за образование на Република Литванија**, системот има за цел да обезбеди висококвалитетни образовни можности за сите ученици, промовирајќи инклузија, еднакво учество и почитување на различноста. Образованието е задолжително до 16-годишна возраст и опфаќа предучилишно, основно, пониско средно, вишо средно, стручно и високо образование.

Во текот на изминатите две децении, Литванија презеде значајни реформи за да ги усогласи своите образовни политики со приоритетите на Европската Унија и меѓународните рамки за човекови права, особено оние што промовираат инклузивно образование. Министерството за образование, наука и спорт игра централна улога во развојот на националните образовни политики, воспоставувањето стандарди за наставни програми, координирањето на професионалниот развој на наставниците и обезбедувањето квалитет во образовните институции.

Инклузивното образование стана еден од главните приоритети на литванската образовна реформа. Од училиштата сè повеќе се очекува да обезбедат образовни средини ориентирани кон ученикот, кои ги препознаваат индивидуалните разлики и обезбедуваат значајно учество за сите ученици, вклучително и оние со попреченост и посебни образовни потреби. Услугите за образовна поддршка постепено се зајакнуваат преку мултидисциплинарни тимови составени од психолози, логопеди, специјални едукатори и рехабилитатори, социјални педагози и други специјалисти кои работат заедно со наставниците во училищата.

Иако Литванија постигна значителен напредок во зајакнувањето на инклузивното образование, имплементацијата варира помеѓу општините и училиштата во зависност од расположивите ресурси, достапноста на специјалисти, инфраструктурата и локалниот капацитет. Руралните училишта, особено, честопати се соочуваат со поголеми предизвици поврзани со пристапот до специјализирани услуги и професионална поддршка.

Генерално, Литванија покажува силна политичка посветеност кон образовната инклузија, поддржана од тековните инвестиции во образованието на наставниците, развојот на наставните програми, дигиталните иновации и меѓународната соработка преку европски програми како што е Еразмус+.

3.1.2 Политичка и законска рамка за инклузивно образование

Литванија воспостави робусна законска рамка што ја поддржува инклузивното образование. Образовните политики на земјата се водени од уставните принципи што гарантираат еднаков пристап до образованието и се зајакнати со **Законот за образование**, кој го признава правото на секој ученик да добива образование соодветно на индивидуалните способности и образовни потреби.

Литванија е потписничка на **Конвенцијата на Обединетите нации за правата на лицата со попреченост (UNCRPD)** и ги има инкорпорирано нејзините принципи во националното образовно законодавство. Националната политика сè повеќе нагласува премин од сегрегирани образовни модели кон инклузивно образование, осигурувајќи дека децата со попреченост можат да учествуваат заедно со своите врстници секогаш кога е достапна соодветна поддршка.

Неодамнешните образовни реформи ги зајакнаа барањата училиштата да обезбедат индивидуално образовно планирање, разумно прилагодување, мултидисциплинарна проценка и персонализирана образовна поддршка. Општинските педагошко-психолошки служби играат важна улога во проценката на образовните потреби на децата и препорачувањето соодветни мерки за поддршка.

Реформите на националните наставни програми, исто така, поттикнаа поголема флексибилност во методологиите на предавање, диференцираната настава и учењето базирано на компетенции. Од училиштата се очекува да ги прилагодат образовните средини, наставните материјали, процедурите за оценување и наставните стратегии за да ги прилагодат различните ученици.

Професионалниот развој на наставниците стана важна компонента на стратегијата за инклузивно образование на Литванија. Моносите за континуирано учење се сè повеќе достапни преку универзитети, образовни центри и проекти финансирани од Европа, иако е потребно понатамошно проширување, особено во однос на образовните пристапи специфични за аутизмот.

И покрај овие позитивни случувања, остануваат предизвици во обезбедувањето доследна имплементација низ целата земја. Варијабилноста во достапните ресурси, специјалистичката поддршка, подготвеноста на наставниците и финансискиот капацитет продолжуваат да влијаат врз квалитетот на инклузивното образование што го доживуваат учениците со аутизам.

3.1.3 Аутистичен спектар на нарушувања во образовниот контекст

Преваленцијата на аутистичниот спектар на нарушувања постојано се зголемува во Литванија, што ги одразува меѓународните трендови поврзани со подобрена свест, рана дијагноза и проширени дијагностички услуги. Со оглед на тоа што се зголемува бројот на деца со аутистичен спектар на нарушувања кои посетуваат редовни образовни установи, училиштата се соочуваат со растечки барања за специјализирана образовна поддршка и наставни практики засновани на докази.

Децата со аутистичен спектар на нарушувања (АСН) претставуваат многу разновидни образовни профили. Разликите во комуникацијата, социјалната интеракција, извршното функционирање, сензорната обработка, регулирањето на однесувањето и моторниот развој бараат индивидуализирано образовно планирање, а не стандардизирани наставни пристапи. Литванската образовна политика ја препознава оваа разновидност и сè повеќе промовира персонализирано учење поддржано од мултидисциплинарна соработка.

Од наставниците се очекува тесно да соработуваат со специјални едукатори и рехабилитатори, психолози, логопеди, родители и други професионалци за да развијат индивидуални образовни планови прилагодени на силните страни и потребите за поддршка на секој ученик. Сепак, пристапот до специјализирани услуги значително се разликува меѓу општините, создавајќи нееднаквости во обезбедувањето образование.

Истражувањето спроведено во Литванија истакна неколку приоритетни области за подобрување на образовните резултати за учениците со аутизам. Тие вклучуваат зајакнување на компетенциите на наставниците, зголемување на достапноста на специјалисти, промовирање на интервенции засновани на докази, подобрување на соработката помеѓу семејството и училиштето и подобрување на пристапот до адаптирани наставни ресурси.

Зголемената јавна свест придонесе за поголемо прифаќање на невроразновидноста во образовните средини. Сепак, погрешните сфаќања во врска со аутизмот продолжуваат да влијаат врз образовната практика во некои контексти, нагласувајќи ја важноста на континуираниот професионален развој и иницијативите за јавно образование.

3.1.4 Физичко образование и инклузија

Физичкото образование зазема важно место во рамките на литванската национална наставна програма, придонесувајќи не само за физичкото здравје, туку и за социјалниот, емоционалниот и

когнитивниот развој. Образовната политика сè повеќе ја признава физичката активност како суштинска компонента на целокупната благосостојба на децата и доживотниот здрав начин на живот.

За учениците со аутистичен спектар на нарушувања, учеството во физичко образование нуди единствени можности за подобрување на моторната координација, физичката кондиција, комуникацијата, интеракцијата со врсниците, емоционалната регулација и самодовербата. Структурираните физички активности можат да го поддржат и вниманието, регулацијата на однесувањето и адаптивното функционирање, со што се надополнуваат пошироките образовни цели.

И покрај овие признати придобивки, многу наставници пријавуваат несигурност во врска со соодветните адаптации за учениците со аутизам за време на часовите по физичко образование. Вообичаените предизвици вклучуваат управување со сензорните чувствителности, прилагодување на тимските активности, поддршка на комуникацијата, одржување на ангажманот на учениците и справување со различните моторни способности во рамките на мешани училници.

Проектот Еразмус+ ги задоволи овие потреби преку развивање практични ресурси специјално дизајнирани за инклузивно физичко образование. Водичот за наставници обезбедува стратегии засновани на докази за прилагодување на активностите, организирање инклузивни средини за учење, поддршка на позитивно однесување и промовирање на учеството кај учениците со аутизам.

Проектот, исто така, воведо иновативни апликации за виртуелна реалност (VR) кои го надополнуваат традиционалното физичко образование. Овие дигитални алатки обезбедуваат структурирани и мотивирачки средини за учење каде што учениците можат да вежбаат вештини за движење, да го подобрат вниманието и да учествуваат со свое темпо пред да се вклучат во групни физички активности.

Наставниците кои учествуваа во пилот-имплементацијата изјавија дека комбинацијата од практично водство и иновативна технологија ја зголемила нивната самодоверба во спроведувањето инклузивно физичко образование, а воедно ја подобрила мотивацијата и учеството на учениците.

3.1.5 Предизвици идентификувани за време на проектот

Имплементацијата на проектот идентификуваше неколку предизвици што влијаат врз успешното спроведување на инклузивното физичко образование во Литванија.

Еден од најзначајните предизвици се однесуваше на подготвеноста на наставниците. Иако наставниците покажуваат силна посветеност на инклузивното образование, многумина пријавија ограничена обука пред вработување или обука во текот на вработувањето, конкретно насочена кон аутизмот и адаптираното физичко образование. Моженостите за професионален развој остануваат нерамномерно распределени низ регионите.

Пристапот до специјализирана поддршка, исто така, значително варира помеѓу училиштата. Додека поголемите урбани центри честопати имаат корист од мултидисциплинарни тимови, помалите општини може да се соочат со недостиг на психолози, работни терапевти, физиотерапевти и специјалисти за аутизам, што ја ограничува поддршката што им е достапна на наставниците.

Достапноста на ресурси претставува уште еден важен предизвик. Училиштата значително се разликуваат во пристапот до адаптирана опрема, сензорни материјали, асистивни технологии и дигитални образовни ресурси. Финансиските ограничувања често влијаат врз капацитетот на училиштата да воведат иновативни методи на настава.

Наставниците, исто така, идентификуваа временски ограничувања поврзани со индивидуалното образовно планирање и соработката меѓу професионалците. Ефективната инклузија бара редовна

комуникација меѓу наставниците, специјалистите, родителите и раководството на училиштето, но можностите за интердисциплинарно планирање остануваат ограничени во многу училишта.

Конечно, иако дигиталните иновации сè повеќе се охрабруваат во рамките на литванското образование, пристапот до технологиите за виртуелна реалност и довербата на наставниците во нивната образовна употреба остануваат ограничени надвор од пилот-иницијативите.

3.1.6 Добри практики и придонеси во проектот

Проектот Еразмус+ генерираше неколку примери на добра практика што го демонстрираат потенцијалот за зајакнување на инклузивното физичко образование во Литванија.

Развојот на Водичот за наставници и наставната програма им обезбеди на едукаторите практични ресурси засновани на докази кои можат да се интегрираат во секојдневната наставна практика. Наставниците особено ги ценеа јасните упатства за настава, прилагодливите примери за активности и акцентот на индивидуализирано образовно планирање.

Воведувањето на апликации за виртуелна реалност претставуваше иновативен придонес кон инклузивното образование. Пилот-имплементацијата покажа дека виртуелната реалност може да ја зголеми мотивацијата на учениците, да го подобри вниманието, да ја намали вознемиреноста поврзана со непознати активности и да обезбеди структурирани можности за вежбање моторни вештини.

Меѓународната обука на персоналот им овозможи на литванските едукатори да разменат професионални искуства со колеги од Летонија, Турција и Македонија. Учесниците изјавија дека имаат зголемена самодоверба во спроведувањето на инклузивни стратегии за настава и поголема свест за европските пристапи кон образованието за аутизам.

Проектот, исто така, ја зајакна соработката меѓу училиштата, универзитетите, организациите за аутизам и образовните власти. Оваа мултидисциплинарна соработка придонесе за посеопфатно образовно планирање и го олесни ширењето на добрите практики надвор од институциите учеснички.

Можеби најважно од сè, проектот покажа дека технолошката иновација е најефикасна кога е интегрирана во педагогијата базирана на докази, наместо да се гледа како независно образовно решение. Наставниците постојано нагласуваа дека апликациите за виртуелна реалност го дополнуваат, а не го заменуваат, професионалното расудување и висококвалитетната настава.

3.1.7 Идни насоки и импликации на политиката

Искуствата стекнати за време на проектот укажуваат на неколку приоритети за континуиран развој на инклузивното физичко образование во Литванија.

Прво, од суштинско значење е одржливото инвестирање во професионалниот развој на наставниците. Националните програми за обука треба да вклучуваат сеопфатни модули кои се однесуваат на аутизмот, инклузивната педагогија, адаптираното физичко образование, сензорната обработка, комуникациските стратегии и образовната употреба на иновативни технологии.

Второ, потребни се поголеми инвестиции за зајакнување на мултидисциплинарните услуги за поддршка во училиштата. Проширувањето на пристапот до психолози, специјални едукатори и рехабилитатори, работни терапевти, физиотерапевти и логопеди би ги подобрило образовните резултати за учениците со аутизам, а воедно би ги поддржало и наставниците во училиницата.

Трето, националната образовна политика треба да поттикне пошироко усвојување на дигитални технологии засновани на докази, вклучително и виртуелна реалност, поддржано од соодветна инфраструктура, техничка помош и педагошко водство. Дигиталните иновации треба да останат цврсто вградени во образовната практика ориентирана кон ученикот.

Четврто, посилената соработка меѓу училиштата, универзитетите, здравствените служби, организациите за аутизам и семејствата треба да стане составен дел од политиката за инклузивно образование. Одржливите партнерства го олеснуваат размената на знаење, го подобруваат континуитетот на поддршката и промовираат конзистентно образовно планирање низ сите средини.

Конечно, наодите од проектот ја истакнуваат важноста на континуираното учество во европските иницијативи за соработка. Проектите на Еразмус+ обезбедуваат вредни можности за размена на експертиза, развој на иновативни образовни ресурси и зајакнување на меѓународните мрежи кои придонесуваат за долгорочни подобрувања во инклузивното образование.

Со надоградување врз искуствата и доказите генерирани преку овој проект, Литванија е во добра позиција дополнително да го зајакне својот инклузивен образовен систем и да обезбеди децата со аутистичен спектар на нарушувања да имаат еднакви можности да учествуваат, да учат и да напредуваат во рамките на висококвалитетни програми за физичко образование. Овие напори ќе придонесат не само за подобри образовни резултати, туку и за пошироките општествени цели за инклузија, учество и еднакви можности за сите ученици.

3.2 Летонија

3.2.1 Национален образовен систем

Летонија воспостави сеопфатен образовен систем кој е воден од принципите на еднаквост, пристапност, квалитет и доживотно учење. Образовната политика ја координира Министерството за образование и наука и се заснова на националното законодавство кое промовира еднакви образовни можности за сите ученици. Во последните децении, Летонија презеде значајни образовни реформи насочени кон модернизирање на наставните програми, подобрување на квалитетот на наставата и зајакнување на инклузивното образование во согласност со приоритетите на Европската Унија и меѓународните стандарди за човекови права.

Летонскиот образовен систем опфаќа предучилишно образование, основно образование, средно образование, стручно образование, високо образование и учење за возрасни. Основното образование е задолжително и е дизајнирано да им обезбеди на сите деца знаења, компетенции и вештини потребни за понатамошно образование и активно учество во општеството. Неодамнешните реформи на наставните програми воведоа пристап базиран на компетенции кој го поттикнува учењето центрирано кон ученикот, интердисциплинарната настава, критичкото размислување и активното учество.

Инклузивното образование стана централна цел на образовната политика во Летонија. Земјата постепено се префрли од претежно сегрегирани модел кон поголема инклузија на учениците со посебни образовни потреби во редовните училишта, додека одржува специјализирани образовни институции за ученици на кои им е потребна интензивна поддршка. Оваа транзиција ја одразува посветеноста на Летонија на обезбедување еднакви образовни можности, истовремено признавајќи ги различните потреби на индивидуалните ученици.

Училиштата за специјално образование и центрите за развој продолжуваат да играат важна улога во рамките на летонскиот образовен систем преку обезбедување специјализирана експертиза, професионална поддршка и методолошки насоки за редовните училишта. Учесството на **Rēzeknes Pamatskola – Attīstības Centrs** и **Valmieras Gaujas Krasta Vidusskola – Attīstības Centrs** во овој проект Erasmus+ го илустрира вредниот придонес на овие институции во развојот и ширењето на иновативни образовни практики за деца со аутистичен спектар на нарушувања (ACH).

Иако Летонија постигна значителен напредок во зајакнувањето на инклузивното образование, сепак постојат разлики меѓу општините во однос на пристапот до специјализирани услуги, можности за обука на наставници, образовни ресурси и технолошка инфраструктура. Континуираното

инвестирање во професионален развој и меѓусекторска соработка останува од суштинско значење за да се обезбеди доследно спроведување на инклузивното образование низ целата земја.

3.2.2 Политичка и законска рамка за инклузивно образование

Летонската законска рамка обезбедува силна основа за инклузивно образование и еднаков пристап до можностите за учење. **Законот за образование**, заедно со **Законот за општо образование**, го утврдува правото на секое дете да добива образование соодветно на неговите или нејзините индивидуални потреби и способности. Националната образовна политика промовира еднакво учество, недискриминација и персонализирана образовна поддршка за учениците со попреченост и посебни образовни потреби.

Летонија ја ратификуваше **Конвенцијата на Обединетите нации за правата на лицата со попреченост (UNCRPD)** и ги вклучи нејзините принципи во националното законодавство и образовната политика. Инклузивното образование е препознаено како суштински елемент на квалитетот на образованието, барајќи од училиштата да обезбедат разумни прилагодувања, прилагодени методи на настава и соодветни услуги за поддршка за да се овозможи значајно учество на сите ученици.

Националниот план за развој и последователните документи за образовни политики ставија акцент на зајакнување на инклузивното образование преку реформа на наставните програми, професионален развој на наставниците, подобрена пристапност и зајакната соработка меѓу образовните институции, семејствата, давателите на здравствени услуги и социјалните услуги. Училиштата се охрабруваат да развиваат индивидуални образовни планови, да ја диференцираат наставата и да спроведуваат стратегии за настава засновани на докази кои се однесуваат на различните профили на учење на учениците со посебни образовни потреби.

Образовната поддршка се обезбедува преку мултидисциплинарни тимови кои можат да вклучуваат психолози, логопеди, специјални едукатори и рехабилитатори, социјални педагози и други професионалци. Сепак, достапноста на овие услуги варира во различни општини, а помалите училишта честопати се соочуваат со поголеми предизвици при регрутирање специјализиран персонал.

Летонија, исто така, инвестираше во дигитална трансформација во образованието, препознавајќи ја растечката важност на образовните технологии во поддршката на инклузивните средини за учење. Националните иницијативи ги охрабруваат училиштата да интегрираат дигитални ресурси во наставата и учењето, а воедно да ги зајакнуваат дигиталните компетенции на наставниците. Сепак, практичната имплементација останува нееднаква, особено во однос на иновативните технологии како што е виртуелната реалност (VR), кои сè уште се појавуваат во образовната практика.

3.2.3 Аутистичен спектар на нарушувања во образовниот контекст

Зголемената идентификација на деца со аутистичен спектар на нарушувања создаде нови можности и предизвици за летонскиот образовен систем. Зголемената свест кај здравствените работници, едукаторите и семејствата придонесе за порано дијагностицирање и зголемено запишување на ученици со аутистичен спектар на нарушувања и во редовните и во специјализираните образовни средини.

Децата со аутистичен спектар на нарушувања (ASD) имаат многу различни образовни профили, што бара флексибилни и индивидуализирани пристапи кон наставата и учењето. Разликите во комуникацијата, социјалната интеракција, извршното функционирање, сензорната обработка, регулирањето на однесувањето и моторниот развој влијаат врз учеството во сите области од училишниот живот, вклучително и физичкото образование.

Летонската образовна политика ја признава важноста на мултидисциплинарната проценка и индивидуалното образовно планирање за да се обезбеди дека образовната поддршка ги одразува силните страни, интересите и потребите за поддршка на секој ученик. Училиштата сè повеќе соработуваат со семејствата, психолозите, терапевтите и медицинските професионалци за да обезбедат координирани образовни интервенции.

Сепак, наставниците често известуваат дека им се потребни дополнителни знаења и практично искуство за ефикасно да се справат со сложените потреби на учениците со аутизам. Иако свеста за аутизмот значително се подобри, професионалната самодоверба значително варира во зависност од претходната обука, искуството во наставата и достапноста на специјалистички консултации.

Родителите исто така играат централна улога во поддршката на образовната инклузија. Ефективната комуникација меѓу училиштата и семејствата придонесува за поголема конзистентност меѓу домашната и училишната средина, го олеснува раното идентификување на предизвиците и го поддржува развојот на индивидуални образовни цели. Проектот Еразмус+ дополнително го зајакна овој колаборативен пристап со активно вклучување на родителите во пилот активности, процеси на евалуација и настани за дисеминација.

3.2.4 Физичко образование и инклузија

Физичкото образование е признато во Летонија како важна компонента на холистичкиот развој на детето, придонесувајќи за физичкото здравје, емоционалната благосостојба, социјалното учество и развојот на доживотен здрав начин на живот. Националната наставна програма промовира активно учество, тимска работа, компетентност за движење и позитивен став кон физичката активност за сите ученици.

За децата со аутистичен спектар на нарушувања (АСН), инклузивното физичко образование нуди можности што се протегаат подалеку од физичката кондиција. Адаптираните физички активности можат да ја подобрат рамнотежата, координацијата, моторното планирање, комуникацијата, социјалната интеракција, самодовербата, емоционалната регулација и учеството во училишниот живот. Структурираните средини за физичко образование, исто така, обезбедуваат вредни можности за вежбање на следење на рутините, соработка со врсниците и развивање на адаптивни вештини во рамките на значајни социјални контексти.

И покрај овие признати придобивки, спроведувањето на инклузивното физичко образование останува предизвик. Наставниците често пријавуваат тешкотии во прилагодувањето на активностите за ученици со различни сензорни профили, стилови на комуникација, потреби на однесување и моторни способности, а истовремено ги исполнуваат целите на наставната програма за целиот клас. Ограничениот пристап до адаптирана опрема, специјализирано водство и обука специфична за аутизам дополнително го отежнуваат спроведувањето.

Проектот Еразмус+ се справи со овие предизвици преку развивање практични образовни ресурси специјално дизајнирани за инклузивно физичко образование. Водичот за наставници и наставната програма воведоа стратегии за настава засновани на докази кои ја поддржуваат адаптацијата на активностите, диференцираната настава, поддршката за позитивно однесување и структурираните средини за учење.

Интеграцијата на апликации за виртуелна реалност претставуваше особено иновативен аспект на проектот. Наставниците изјавија дека активностите поддржани од виртуелна реалност ја зголемија мотивацијата на учениците, одржливото внимание и подготвеноста за учество, а воедно обезбедија безбедни, предвидливи и привлечни искуства за учење. Учениците често покажуваа зголемена самодоверба кога вежбаа вештини за движење во виртуелни средини пред да ги пренесат овие вештини во групни активности за физичко образование.

3.2.5 Предизвици идентификувани за време на проектот

Имплементацијата на проектот идентификуваше неколку предизвици кои продолжуваат да влијаат врз квалитетот и конзистентноста на инклузивното физичко образование во Летонија.

Подготвеноста на наставниците се појави како една од најчесто пријавуваните загрижености. Иако едукаторите силно го поддржуваат инклузивното образование, многумина посочија дека образованието на наставниците во претшколска возраст обезбедило ограничена подготовка во однос на нарушувањето на аутистичниот спектар, адаптираното физичко образование, разликите во сензорната обработка или употребата на иновативни технологии во инклузивната настава.

Друг значаен предизвик се однесува на нееднаквиот пристап до специјализирана поддршка низ регионите. Поголемите општини генерално имаат поголема достапност на психолози, логопеди, работни терапевти, физиотерапевти и специјални едукатори и рехабилитатори, додека училиштата во руралните средини честопати се соочуваат со недостиг на специјализирани услуги.

Училиштата, исто така, пријавија ограничен пристап до иновативни образовни технологии и адаптирана опрема за физичко образование. Финансиските ограничувања можат да влијаат на можностите за воведување нови наставни ресурси, особено во помалите образовни институции. Наставниците нагласија дека се неопходни одржливи инвестиции за да се обезбеди еднаков пристап до иновативни образовни алатки.

Временските ограничувања претставуваа уште еден практичен предизвик. Ефективната инклузија бара редовна соработка меѓу наставниците во училницата, наставниците по физичко образование, специјалистите, раководството на училиштето и семејствата. Сепак, можностите за интердисциплинарно планирање честопати се ограничени од организациските барања и ограничениот персонал.

Конечно, партнерите во проектот препознаа дека е потребно поголемо ширење на практиките засновани на докази. Многу училишта продолжуваат да се потпираат на индивидуалното искуство на наставниците, наместо на структурирано професионално водство при адаптирање на физичкото образование за учениците со аутизам. Затоа, проширувањето на пристапот до висококвалитетни образовни ресурси останува важен приоритет.

3.2.6 Добри практики и придонеси во проектот

Проектот Еразмус+ генерираше бројни примери на добра практика кои имаат потенцијал да го зајакнат инклузивното образование и во Летонија и низ цела Европа.

Заедничкиот развој на Водичот за наставници и Наставната програма создаде практични ресурси што комбинираат научни докази со искуство во училница. Наставниците што учествуваа во пилот-имплементацијата ги ценеа јасните методолошки упатства, прилагодливите примери за активности и акцентот на индивидуализираните пристапи во наставата.

Еден од најиновативните придонеси на проектот беше развојот и имплементацијата на четири апликации за виртуелна реалност кои поддржуваат инклузивно физичко образование. Пилот-тестирањето покажа дека ВР технологиите можат да го зголемат ангажманот на учениците, да олеснат повторено вежбање на вештини за движење, да ја намалат вознемиреноста поврзана со непознати активности и да го зголемат учеството кај учениците со аутизам.

Меѓународните активности за обука на персоналот им обезбедија вредни можности на летонските едукатори да разменуваат знаења со колеги од Литванија, Турција и Македонија. Учесниците пријавија подобрена професионална самодоверба, поголема свест за европските добри практики и зголемена мотивација за спроведување иновативни стратегии за настава во рамките на нивните училишта.

Проектот, исто така, ја зајакна соработката меѓу училиштата, универзитетите, организациите за аутизам, семејствата и креаторите на политики. Активностите за градење мрежи создадоа одржливи професионални односи кои се протегаат надвор од формалното времетраење на проектот и обезбедуваат основа за идна соработка.

Важна лекција што произлезе од проектот беше дека успешната иновација зависи од сеопфатната поддршка од наставниците. Технологијата сама по себе не ја трансформира образовната практика; напротив, значајни подобрувања се случуваат кога иновативните алатки се интегрирани во педагогијата заснована на докази, континуиран професионален развој и соработката во училишните култури.

3.2.7 Идни насоки и импликации на политиката

Искуствата стекнати за време на проектот укажуваат на неколку стратешки приоритети за континуиран развој на инклузивното физичко образование во Летонија.

Прво, професионалниот развој на наставниците треба да остане национален приоритет. Програмите за континуирано образование треба да вклучуваат специјализирани модули кои се занимаваат со аутизам, инклузивна педагогија, адаптирано физичко образование, сензорна интеграција, комуникациски стратегии, поддршка во однесувањето и образовна примена на нови технологии како што е виртуелната реалност.

Второ, потребни се поголеми инвестиции за зајакнување на мултидисциплинарните услуги за поддршка во училиштата. Проширувањето на пристапот до психолози, работни терапевти, физиотерапевти, логопеди и специјални едукатори и рехабилитатори ќе ги подобри образовните резултати, а воедно ќе ги поддржи наставниците во спроведувањето на инклузивни практики.

Трето, образовните власти треба да поттикнат пошироко усвојување на дигитални иновации засновани на докази. Националните упатства за педагошки соодветна употреба на виртуелната реалност и другите образовни технологии би го олесниле поширокото спроведување, а воедно би обезбедиле технолошките решенија да останат усогласени со образовните цели и индивидуалните потреби на учениците.

Четврто, треба да се промовираат посилни партнерства меѓу училиштата, универзитетите, давателите на здравствени услуги, семејствата, општините и невладините организации за да се обезбеди координирано образовно планирање и долгорочна одржливост на инклузивните практики. Соработката во мрежите го олеснува размената на знаење, го подобрува континуитетот на поддршката и придонесува за развој на политики засновани на докази.

Конечно, проектот ја истакнува континуираната важност на европската соработка преку програми како што е Еразмус+. Меѓународните партнерства им овозможуваат на едукаторите да разменуваат експертиза, да споредуваат образовни системи, да развиваат иновативни ресурси и колективно да се справуваат со заедничките предизвици во инклузивното образование.

Искуствата на летонските партнери покажуваат дека висококвалитетното инклузивно физичко образование е остварливо кога е поддржано од силна образовна политика, добро подготвени наставници, мултидисциплинарна соработка, иновативни технологии и одржлива посветеност на образовната еднаквост. Континуираното инвестирање во овие области ќе ги зајакне можностите за децата со аутистичен спектар на нарушувања целосно да учествуваат во училишниот живот, да го развијат својот потенцијал и да уживаат во доживотните придобивки од физичката активност и инклузивното образование.

3.3. Турција

3.3.1 Национален образовен систем

Турција има централизиран образовен систем управуван првенствено од Министерството за национално образование (MoNE). Системот се состои од предучилишно образование, задолжително основно и пониско средно образование, вишо средно образование и високо образование. Од спроведувањето на **образовната реформа 4+4+4 во 2012 година**, задолжителното образование е продолжено на 12 години, кое се состои од четири години основно училиште, четири години пониско средно образование и четири години вишо средно образование.

Инклузивното образование постепено стана важна компонента на турскиот образовен систем, со зголемени напори за обезбедување пристап, учество и постигнувања за учениците со попреченост и посебни образовни потреби (ПОП). Учениците со попреченост можат да добијат образование преку различни модели, вклучувајќи редовни училишта со услуги за поддршка, часови за специјално образование во рамките на редовните училишта и специјализирани училишта за специјално образование.

Турскиот образовен систем сè повеќе усвојува пристапи засновани на рана идентификација, индивидуализирано образовно планирање и мултидисциплинарна соработка меѓу наставниците, професионалците за специјално образование, семејствата и давателите на здравствени услуги. Индивидуализираните образовни програми (ИОП) претставуваат централен механизам за прилагодување на образовните цели, методите на настава и процедурите за оценување според индивидуалните потреби на учениците.

3.3.2 Политичка и законска рамка за инклузивно образование

Правната основа на инклузивното образование во Турција се заснова на принципите на еднакви образовни можности и правото на секое дете на образование. Законот **бр. 573 за специјално образование** ја обезбедува главната законска рамка што ги регулира услугите за специјално образование и нагласува рана интервенција, индивидуализирана поддршка и интеграција на учениците со попреченост во образовните средини.

Министерството за национално образование разви неколку регулативи и стратешки документи за зајакнување на практиките за инклузивно образование. Овие политики го промовираат учеството на учениците со попреченост во редовното образование секогаш кога е соодветно и ја поттикнуваат соработката меѓу училиштата, семејствата и службите за поддршка.

Рамката за инклузивно образование на Турција е исто така усогласена со меѓународните договори, вклучително и **Конвенцијата на Обединетите нации за правата на лицата со попреченост (UNCRPD)**, која го нагласува инклузивното образование како фундаментално човеково право. Неодамнешните случувања во политиката се фокусираа на подобрување на компетенциите на наставниците, зголемување на пристапноста, зајакнување на услугите за поддршка и намалување на бариерите за учество на учениците со попреченост.

И покрај значителниот законодавен напредок, имплементацијата останува варијабилна низ регионите поради разликите во ресурсите, подготвеноста на наставниците, инфраструктурата и достапноста на специјализирани професионалци за поддршка.

3.3.3 Аутистичен спектар на нарушувања во образовниот контекст

Аутистичниот спектар на нарушувања (АСН) добива сè поголемо внимание во рамките на политиките за специјално образование на Турција поради сè поголемото признавање на важноста на раната дијагноза, интервенцијата и образовната поддршка. Децата со АСН генерално се

подржани преку услуги за специјално образование, вклучувајќи програми за инклузивно образование, часови за специјално образование и специјализирани образовни институции.

Образовните пристапи за учениците со аутистичен спектар на нарушувања нагласуваат индивидуализирана настава, структурирани средини за учење, развој на комуникација, обука за социјални вештини и функционална независност. Интервенциите базирани на применета анализа на однесувањето (АВА), структурирани пристапи за настава, визуелна поддршка и алтернативни методи на комуникација се меѓу стратегиите што се користат во образовните средини.

Сепак, остануваат предизвици во врска со конзистентноста и квалитетот на образовните услуги. Тие вклучуваат ограничен пристап до програми за рана интервенција, недоволен број обучени професионалци, варијабилност во знаењето на наставниците за практиките за аутизам засновани на докази и тешкотии во обезбедувањето значајно учество на учениците со аутизам во општите образовни средини.

Транзицијата од пристап до образование кон вистинска инклузија останува клучен приоритет, што бара не само сместување во редовни училишта, туку и активно учество, социјална интеракција и академски напредок.

3.3.4 Физичко образование и инклузија

Физичкото образование (ФО) претставува важна област за промовирање на инклузија, учество, моторен развој, социјална интеракција и физичка благосостојба кај учениците со аутизам. Во Турција, инклузивните практики за физичко образование сè повеќе се препознаваат како вредни компоненти на специјалното образование; сепак, имплементацијата значително се разликува меѓу училиштата.

Учениците со аутистичен спектар на нарушувања може да се соочат со предизвици поврзани со моторната координација, сензорната обработка, комуникацијата, социјалната интеракција и адаптацијата кон групните активности. Затоа, ефективното инклузивно физичко образование бара индивидуализирани адаптации, структурирани активности, предвидливи рутини, визуелни инструкции, поддршка од врстници и соработка помеѓу наставниците по физичко образование и професионалците за специјално образование.

Истражувањата и практичните искуства покажуваат дека адаптираните физички активности можат да ги подобрат моторните вештини, физичката кондиција, комуникацијата, емоционалната регулација и социјалното учество кај децата со аутизам. Сепак, многу наставници по физичко образование известуваат за ограничена подготовка во врска со стратегиите специфични за аутизмот, нагласувајќи ја потребата од специјализирани програми за професионален развој.

Интеграцијата на инклузивните пристапи кон физичко образование во образованието на наставниците и континуираната професионална обука претставува важен чекор кон создавање подостапни и поддржувачки средини за учење.

3.3.5 Предизвици идентификувани за време на проектот

За време на имплементацијата на проектот, во Турција беа идентификувани неколку предизвици поврзани со инклузивното образование и учеството во физичко образование на децата со аутизам:

- **Ограничено знаење специфично за аутизмот кај едукаторите:** На многу наставници им е потребна дополнителна обука во врска со карактеристиките на аутистичниот спектар, сензорните потреби, комуникациските стратегии и поддршката во однесувањето.
- **Недоволни инклузивни ресурси за физичко образование:** Училиштата честопати немаат адаптирана опрема, структурирани програми и практични упатства за спроведување инклузивни физички активности.

- **Разлики помеѓу урбаните и руралните средини:** Пристапот до специјализирани услуги и обучени професионалци значително варира во различни региони.
- **Ограничена интердисциплинарна соработка:** Соработката меѓу наставниците по физичко образование, специјалните едукатори и рехабилитатори, терапевтите и семејствата треба дополнително да се зајакне.
- **Предизвици во учеството на учениците:** Некои ученици со аутистичен спектар на нарушувања доживуваат социјални бариери, намалена интеракција со врсниците и тешкотии во целосното учество во групни физички активности.
- **Потреба од вклучување на семејството:** Семејствата имаат потреба од поголема поддршка и можности за активно учество во планирањето на образованието.

3.3.6 Добри практики и придонеси во проектот

Проектот придонесе за зајакнување на практиките за инклузивно образование преку промовирање на соработката меѓу образовните институции, наставниците, семејствата и професионалците кои работат со деца со аутизам.

Клучните придонеси и идентификуваните добри практики вклучуваат:

- Развој на компетенциите на наставниците преку насочени обуки фокусирани на аутистичен спектар на нарушувања и инклузивно физичко образование.
- Промоција на стратегии засновани на докази за прилагодување на физичките активности според индивидуалните способности и потреби.
- Поттикнување на соработка во пристапите што ги вклучуваат наставниците по физичко образование, специјални едукатори и рехабилитаторите и семејствата.
- Зголемување на свеста за важноста на физичката активност за здравјето, учеството и квалитетот на живот на децата со аутизам.
- Поддршка на развојот на практични образовни ресурси и упатства што можат да се применат во училишни средини.

Проектот, исто така, ја истакна важноста на преминувањето од традиционалниот модел базиран на поддршка кон пристап кон инклузивно образование ориентирано кон учество, каде што учениците со аутистичен спектар на нарушувања се активни членови на училишната заедница.

3.3.7 Идни насоки и импликации на политиката

Идните случувања во Турција треба да се фокусираат на зајакнување на одржливите и инклузивните образовни практики засновани на докази. Клучните приоритети вклучуваат:

- Проширување на програмите за обука специфични за аутизмот за наставници, особено наставници по физичко образование и наставници во одделенска настава.
- Интегрирање на инклузивни методологии за физичко образование во наставните програми за образование на наставници.
- Развивање национални упатства за инклузивно физичко образование за ученици со аутизам.
- Зголемување на достапноста на адаптирани можности за спорт и физичка активност.
- Зајакнување на мултидисциплинарната соработка помеѓу образовниот, здравствениот и социјалниот сектор.
- Подобрување на системите за следење и евалуација за да се процени ефективността на политиките за инклузивно образование.

- Поддршка на истражувања за образовни интервенции, резултати од физичка активност и долгорочно учество на лица со аутизам.

Сеопфатен пристап што комбинира законска поддршка, професионален развој, вклучување на заедницата и образовни практики засновани на докази е од суштинско значење за постигнување значајно вклучување на децата со аутизам во образовниот систем на Турција.

3.4 Македонија

3.4.1 Национален образовен систем

Македонија има развиено сеопфатен образовен систем заснован на принципите на еднаков пристап, квалитетно образование, инклузија и доживотно учење. Националниот образовен систем е регулиран од Министерството за образование и наука и е поддржан од законска рамка која има за цел да обезбеди образовни можности за сите деца, вклучително и учениците со попреченост и посебни образовни потреби (ПОП).

Македонскиот образовен систем се состои од предучилишно образование, основно образование, средно образование, стручно образование, високо образование и образование за возрасни. Основното образование е задолжително и бесплатно, со цел да им се обезбеди на сите деца основни знаења, компетенции и социјални вештини потребни за понатамошен образовен развој и активно учество во општеството.

Во последните години, Македонија презеде значајни реформи насочени кон зајакнување на инклузивното образование, модернизирање на наставните програми, подобрување на компетенциите на наставниците и усогласување на образовните практики со европските и меѓународните стандарди. Овие реформи одразуваат постепен премин од традиционалните модели на специјално образование кон поинклузивни пристапи што нагласуваат учество, пристапност и индивидуализирана поддршка.

Инклузивното образование стана централен приоритет во рамките на македонскиот образовен систем. Децата со попреченост и посебни образовни потреби се образуваат сè повеќе во редовните училишта, поддржани од адаптирани наставни пристапи, индивидуални образовни планови (ИОП), образовни асистенти и мултидисциплинарни тимови. Специјалните училишта продолжуваат да обезбедуваат специјализирана експертиза и услуги за поддршка, постепено зајакнувајќи ја својата улога како ресурсни центри за инклузивно образование.

Значајна пресвртница во развојот на инклузивното образование беше воведувањето на образовни асистенти и тимови за поддршка во рамките на редовните училишта, овозможувајќи поголемо учество на децата со попреченост во редовните образовни средини. Овие механизми претставуваат важен чекор кон обезбедување дека инклузијата не е ограничена само на сместување во училиште, туку вклучува значајно учество и образовен напредок.

И покрај значајниот напредок, остануваат предизвици во однос на достапноста и конзистентноста на услугите за поддршка, особено помеѓу урбаните и руралните средини. Разликите продолжуваат да постојат во пристапот до специјализирани професионалци, можности за обука на наставници, адаптирани образовни материјали и инклузивна инфраструктура. Континуираното инвестирање во професионален развој, интердисциплинарната соработка и практиките засновани на докази остануваат од суштинско значење за постигнување одржлива инклузија.

3.4.2 Политичка и законска рамка за инклузивно образование

Законодавната рамка за инклузивно образование во Македонија претрпе значителен развој во последните години, што ја одразува посветеноста на земјата за заштита на правата на децата со попреченост и обезбедување еднакви образовни можности. Законот за основно образование (2019) претставува значајна реформа со која се воведе инклузивното образование како фундаментален

принцип на образовниот систем и се воспоставија механизми за поддршка на учениците со попреченост во рамките на редовните училишта.

Македонија ја ратификуваше Конвенцијата на Обединетите нации за правата на лицата со попреченост (UNCRPD), обврзувајќи се на спроведување на принципите на инклузивно образование, разумно прилагодување, пристапност и недискриминација. Овие меѓународни обврски влијаеја врз националните образовни политики и реформи насочени кон подобрување на учеството на децата со попреченост во сите нивоа на образование.

Националната рамка го промовира развојот на индивидуални образовни планови, мултидисциплинарно оценување, диференцирани пристапи во наставата и соработка меѓу училиштата, семејствата, здравствените работници и социјалните служби. Политиките за инклузивно образование ја нагласуваат важноста на идентификувањето на индивидуалните силни страни и потребите за поддршка, наместо да се фокусираат исклучиво на ограничувањата поврзани со попреченоста.

Воспоставувањето тимови за инклузија во училиштата го зајакна капацитетот на училиштата за координирање на поддршката за учениците со посебни образовни потреби. Овие тимови обично вклучуваат наставници, стручни соработници, образовни асистенти, психолози, педагози, специјални едукатори и рехабилитатори и други релевантни професионалци. Нивната улога е да го поддржат образовното планирање, да го следат напредокот на учениците и да промовираат ефективно учество во училишните активности.

Сепак, спроведувањето на политиките за инклузивно образование сè уште е под влијание на неколку системски фактори. Ограничената достапност на специјализирани професионалци, недоволната практична подготовка на наставниците, нееднаквиот пристап до услуги за поддршка и разликите во локалните капацитети продолжуваат да влијаат на квалитетот на инклузивното образование. Зајакнувањето на механизмите за следење и обезбедувањето доследна имплементација низ општините остануваат важни приоритети на политиката.

Дигиталната трансформација во образованието станува сè порелевантна и во Македонија. Интеграцијата на дигиталните ресурси и иновативните образовни технологии нуди нови можности за поддршка на разновидни ученици. Сепак, пристапот до напредни технологии, вклучувајќи ги и образовните алатки базирани на виртуелна реалност, останува во рана фаза и бара понатамошни инвестиции, обука на наставници и стратешко планирање.

3.4.3 Аутистичен спектар на нарушувања во образовниот контекст

Аутистичниот спектар на нарушувања (АСН) добива сè поголемо признание во рамките на образовната и социјалната политика на Македонија. Подобрената свест кај здравствените работници, едукаторите и семејствата придонесе за порано идентификување на децата со АСН и зголемена побарувачка за соодветна образовна поддршка.

Децата со аутистичен спектар на нарушувања (АСН) покажуваат различни развојни профили, што бара индивидуализирани образовни пристапи кои ги земаат предвид разликите во комуникацијата, социјалната интеракција, сензорната обработка, извршното функционирање, адаптивното однесување и моторниот развој. Ефективната образовна поддршка бара структурирани средини, предвидливи рутини, визуелна поддршка, адаптирани комуникациски стратегии и пристапи на настава базирани на индивидуалните силни страни и потреби.

Во рамките на македонските училишта, учениците со аутизам можат да добијат поддршка преку програми за инклузивно образование, индивидуални образовни планови, образовни асистенти и соработка со специјални едукатори и рехабилитатори и други професионалци. Зголемената вклученост на семејствата во образовното планирање, исто така, придонесе за покоординирана поддршка и подобро разбирање на индивидуалните потреби на децата.

Македонското научно здружение за аутизам (МНЗА) одигра важна улога во зголемувањето на свеста, промовирањето на научните знаења, поддршката на семејствата и застапувањето на пристапи засновани на докази во образованието за аутизам. Преку професионална обука, конференции, публикации и меѓународна соработка, МНЗА значително придонесе за подобрување на разбирањето на аутистичниот спектар кај едукаторите и професионалците.

И покрај напредокот, остануваат неколку предизвици. Наставниците често пријавуваат недоволна подготовка во однос на специфичните стратегии за настава за аутизам, разликите во сензорната обработка, комуникациската поддршка и пристапите во однесувањето. Достапноста на специјализирани услуги варира во различни региони, а на многу училишта им е потребна дополнителна професионална поддршка за спроведување целосно инклузивни образовни практики.

Проектот Еразмус+ придонесе за справување со овие предизвици преку зајакнување на компетенциите на наставниците, промовирање на инклузивни пристапи кон физичко образование и воведување иновативни стратегии што го поддржуваат учеството на децата со аутизам во училишните средини.

3.4.4 Физичко образование и инклузија

Физичкото образование (ФО) претставува суштинска компонента на инклузивното образование во Македонија, придонесувајќи за физичкото здравје, моторниот развој, социјалното учество, емоционалната благосостојба и квалитетот на животот на сите ученици. Националната наставна програма ја препознава физичката активност како важен елемент на холистичкиот развој на детето и го поттикнува учеството според индивидуалните способности.

За децата со аутистичен спектар на нарушувања, инклузивното физичко образование обезбедува вредни можности за развој на моторни вештини, координација, рамнотежа, комуникација, соработка, самоверба и социјална интеракција. Адаптирани физички активности можат да ја поддржат сензорната регулација, емоционалната контрола, независноста и учеството во активности базирани на врски.

Сепак, спроведувањето на инклузивно физичко образование за ученици со аутизам останува предизвик. Наставниците по физичко образование честопати се соочуваат со тешкотии поврзани со прилагодување на активностите, управување со сензорните чувствителности, поддршка на комуникациските потреби и балансирање на индивидуалните адаптации со целите за целиот клас. Ограничениот пристап до обука специфична за аутизам и адаптирани ресурси за физичко образование може да ги ограничи можностите за значајно учество.

Проектот Еразмус+ **„Поддршка на децата со аутизам преку физичко образование“ (EmpowerAble)** се справи со овие предизвици преку обезбедување практични знаења, методолошки ресурси и иновативни алатки за подобрување на инклузивните практики за физичко образование. Проектот промовираше пристапи засновани на докази, вклучувајќи структурирани активности, визуелна поддршка, диференцирана настава, врничка поддршка и стратегии за позитивно однесување.

Воведувањето на апликации за виртуелна реалност претставуваше иновативен придонес кон практиката на инклузивно физичко образование во Македонија. Активностите базирани на виртуелна реалност им обезбедија на учениците со аутистичен спектар на нарушувања безбедни, предвидливи и мотивирачки средини каде што можеа да вежбаат вештини за движење, да го зголемат ангажманот и постепено да ги пренесуваат стекнатите вештини во физички активности во реалниот живот.

Наставниците кои учествуваа во проектните активности пријавија зголемена свест за важноста на прилагодувањето на средините за физичко образование според индивидуалните сензорни, комуникациски и моторни карактеристики. Проектот покажа дека инклузивното физичко

образование е најефикасно кога е поддржано од обучени наставници, соодветни ресурси, соработка со семејствата и иновативни образовни пристапи.

3.4.5 Предизвици идентификувани за време на проектот

Имплементацијата на проектот идентификуваше неколку предизвици што влијаат врз инклузивното физичко образование и пошироката образовна инклузија на децата со аутизам во Македонија.

Главен предизвик е ограничената специфична подготовка кај наставниците за аутизмот. Иако едукаторите генерално покажуваат позитивни ставови кон инклузијата, на многумина им е потребна дополнителна практична обука во врска со карактеристиките на аутистичниот спектар, сензорните потреби, комуникациските пристапи, поддршката во однесувањето и адаптирани методи на физичка активност.

Друг важен предизвик се однесува на достапноста на мултидисциплинарни услуги за поддршка. Разликите меѓу општините влијаат врз пристапот до специјални едукатори и рехабилитатори, психолози, терапевти и други професионалци. Училиштата надвор од големите урбани средини честопати имаат поголеми тешкотии при добивање специјализирана поддршка.

Проектот, исто така, идентификуваше ограничена достапност на адаптирани материјали за физичко образование и иновативни образовни технологии. На многу училишта им недостасува специјализирана опрема и дигитални ресурси што би можеле да го зголемат учеството и мотивацијата кај учениците со аутизам.

Интердисциплинарната соработка останува уште една област што бара понатамошно зајакнување. Ефективната инклузија бара континуирана соработка меѓу наставниците, специјални едукатори и рехабилитаторите, здравствените работници, семејствата и организациите во заедницата. Сепак, организациските ограничувања и недоволните механизми за координација може да ги ограничат можностите за заедничко планирање.

Конечно, одржливото спроведување на иновативни практики останува предизвик. Иако наставниците покажаа силен интерес за новите пристапи воведени преку проектот, долгорочната примена бара институционална поддршка, континуиран професионален развој и интеграција на инклузивни методологии во образовните политики и практики.

3.4.6 Добри практики и придонеси во проектот

Проектот Еразмус+ даде значаен придонес во зајакнувањето на инклузивното образование и можностите за физичка активност за децата со аутизам во Македонија.

Едно од главните достигнувања беше развојот на практични образовни ресурси што ги поддржуваат наставниците во спроведувањето на инклузивно физичко образование. Водичот за наставници и наставната програма обезбедија структурирани методологии, прилагодливи активности и стратегии засновани на докази што можат да се применат во различни образовни контексти.

Активностите за професионална обука го зголемија знаењето и самодовербата на наставниците во врска со аутистичниот спектар на нарушувања и инклузивното физичко образование. Учесниците пријавија подобро разбирање на карактеристиките на аутизмот, поголема способност за прилагодување на активностите и зголемена свест за важноста на пристапите центрирани кон ученикот.

Имплементацијата на апликации за виртуелна реалност претставуваше важна иновација во рамките на македонските образовни практики. ВР технологиите ја поддржаа мотивацијата, вниманието, самодовербата и активното учество на учениците преку создавање контролирани и ангажирачки средини за учење.

Проектот, исто така, ја зајакна соработката меѓу училиштата, универзитетите, организациите за аутизам, семејствата и меѓународните партнери од Летонија, Литванија и Турција. Оваа соработка го олесни разменувањето на експертиза, споделувањето добри практики и развојот на одржливи професионални мрежи.

Важен исход од проектот е препознавањето дека успешната инклузија бара повеќе од физичко сместување на децата со аутистичен спектар на нарушувања во редовните училишта. Значајната инклузија зависи од соодветна поддршка, компетентност на наставниците, пристапни средини, можности за учество и препознавање на индивидуалниот потенцијал на секое дете.

3.4.7 Идни насоки и импликации на политиката

Искуствата стекнати преку проектот истакнуваат неколку стратешки приоритети за понатамошен развој на инклузивното образование и физичкото образование во Македонија.

Прво, континуираниот професионален развој на наставниците треба да остане национален приоритет. Програмите за обука треба да вклучуваат знаење специфично за аутизмот, инклузивна педагогија, адаптирано физичко образование, сензорна обработка, комуникациски стратегии, поддршка во однесувањето и иновативни образовни технологии.

Второ, зајакнувањето на мултидисциплинарните системи за поддршка во училиштата е од суштинско значење. Зголемувањето на достапноста на специјални едукатори и рехабилитатори, психолози, терапевти и образовни асистенти би го подобрило квалитетот на образовната поддршка и би ги намалило регионалните нееднаквости.

Трето, националните стратегии треба да поттикнат поширока имплементација на дигитални иновации засновани на докази, вклучително и апликации за виртуелна реалност, а воедно да се осигура дека технологијата е интегрирана во соодветни педагошки рамки.

Четврто, треба да се промовира посилна соработка меѓу образованието, здравствената заштита, социјалните служби, универзитетите, организациите за аутизам и семејствата. Интегрираните пристапи се неопходни за да се обезбеди континуитет на поддршката и ефективна транзиција низ образовните фази.

Конечно, проектот ја истакнува важноста на меѓународната соработка преку Еразмус+ и слични европски програми. Учесството во европските мрежи им овозможува на македонските едукатори и институции да разменуваат експертиза, да усвојуваат иновативни практики и да придонесуваат кон развојот на стандарди за инклузивно образование.

Искуството на Македонија покажува дека значајно вклучување на децата со АСН може да се постигне преку координиран развој на политики, квалификувани професионалци, иновативни образовни пристапи и силни партнерства меѓу сите засегнати страни. Континуираната посветеност на овие принципи ќе ја зголеми образовната еднаквост и ќе им овозможи на децата со АСН целосно да учествуваат во училишниот живот и во можностите за физичка активност.

Поглавје 4. Компаративна европска анализа

4.1 Вовед

Компаративната анализа на Литванија, Летонија, Турција и Македонија дава вредни сознанија за развојот на инклузивното образование и практиките за физичко образование за деца со аутистичен спектар на нарушувања (АСН) во различни европски образовни контексти. Иако земјите учеснички се разликуваат во нивниот историски развој, образовни структури, економски услови и политички средини, наодите покажуваат неколку заеднички приоритети, предизвици и можности за зајакнување на инклузивното образование.

Сите четири земји покажаа јасна посветеност на принципите на инклузија, еднакви образовни можности и учество на децата со попреченост во редовните образовни средини. Оваа посветеност се рефлектира во националното законодавство, образовните реформи и усогласувањето со меѓународните рамки, особено Конвенцијата на Обединетите нации за правата на лицата со попреченост (UNCRPD) и приоритетите на Европската Унија во врска со пристапноста, еднаквоста и квалитетното образование.

Компаративната анализа истакнува дека успешната инклузија бара сеопфатен пристап што комбинира поддржувачко законодавство, соодветно обучени професионалци, мултидисциплинарна соработка, достапни средини за учење, вклученост на семејството и образовни практики засновани на докази. Искуствата на четирите земји покажуваат дека инклузијата не се постигнува само преку сместување на деца со АСН во редовни училишта, туку преку обезбедување значајно учество, социјална интеракција, напредок во учењето и личен развој.

4.2 Компаративен преглед на националните образовни системи и развојот на инклузивното образование

Образовните системи на Литванија, Летонија, Турција и Македонија делат заедничко движење од историски сегрегирани модели на специјално образование кон поинклузивни образовни пристапи. Сепак, темпото и механизмите на оваа транзиција се разликуваат во зависност од националните контексти.

Литванија и Летонија, како земји-членки на Европската Унија, спроведоа обемни реформи насочени кон зајакнување на инклузивното образование преку модернизација на наставните програми, професионален развој на наставниците, дигитална трансформација и децентрализирани механизми за поддршка. Двете земји развија системи во кои редовните училишта сè повеќе обезбедуваат образование за ученици со посебни образовни потреби, додека специјализираните институции продолжуваат да придонесуваат со експертиза и методолошка поддршка.

Турција разви голем и структуриран систем за специјално образование во рамките на високо централизирана образовна рамка. Постигнат е значителен напредок во проширувањето на пристапот до образовни услуги за децата со попреченост и зајакнувањето на инклузивните практики. Сепак, регионалните разлики остануваат, особено во однос на достапноста на специјализирани професионалци и конзистентноста на имплементацијата.

Македонија претрпе значителни реформи во последниве години, воведувајќи посилни принципи на инклузивно образование во националното законодавство и проширувајќи ги механизмите за поддршка како што се образовните асистенти и тимовите за инклузија во училиштата. Слично на другите земји-партнери, Македонија продолжува да се справува со предизвиците поврзани со ресурсите, професионалниот капацитет и регионалните нееднаквости.

Низ сите четири земји, компаративната анализа идентификува заедничка транзиција од разбирање на попреченоста ориентирано кон дефицитот кон пристап базиран на права и фокусиран на учество.

Акцентот се повеќе се става на прилагодување на образовните средини за да се задоволат разновидните потреби на учениците, наместо да се очекува децата со попреченост да се прилагодат на постојните системи.

4.3 Компаративна анализа на политичките и законските рамки

Сите земји учеснички воспоставија законски основи што ја поддржуваат инклузивната едукација и еднаквите образовни можности за децата со попреченост. Националните политики сè повеќе ги одразуваат меѓународните обврски, особено принципите на Конвенцијата на ОН за правата на лицата со попреченост, која ја признава инклузивната едукација како фундаментално човеково право.

Заедничка карактеристика низ земјите е препознавањето на:

- правото на децата со попреченост на пристап до образование;
- важноста на индивидуализираното образовно планирање;
- потребата од разумно прилагодување;
- мултидисциплинарни пристапи за поддршка;
- соработка меѓу училиштата, семејствата и професионалците.

Литванија и Летонија покажуваат релативно напредни законски рамки поддржани од долгорочни образовни реформи и усогласување на европските политики. Нивните системи сè повеќе ја нагласуваат одговорноста на училиштата за инклузија, пристапност и професионална соработка.

Турција воспостави сеопфатно законодавство кое ги регулира услугите за специјално образование и механизмите за образовна поддршка. Предизвикот останува да се обезбеди доследна имплементација низ различни региони и образовни средини.

Македонија постигна значаен законодавен напредок со воведување на принципите на инклузивно образование во рамките на националните закони за образование. Сепак, континуираниот развој на механизмите за имплементација, системите за следење и структурите за професионална поддршка останува неопходен.

Компаративната анализа покажува дека законодавството претставува суштинска основа за инклузија, но само по себе не е доволно. Ефективната имплементација зависи од соодветно финансирање, обучени професионалци, институционална посветеност и континуирана евалуација на образовните резултати.

4.4 Компаративна анализа на поддршката за лица со аутистичен спектар на нарушувања во образованието

Во сите четири земји, зголемената свест за АСН придонесе за порано идентификување, подобро образовно планирање и поголемо препознавање на потребата од специјализирана поддршка. Сепак, образовниот одговор на АСН продолжува да варира во зависност од достапните ресурси, експертизата на наставниците и структурите за поддршка.

Заеднички наод кај сите партнерски земји е дека децата со аутизам претставуваат многу различни образовни профили што бараат индивидуализирани пристапи. Разликите во комуникацијата, сензорната обработка, социјалната интеракција, извршното функционирање, регулирањето на однесувањето и моторниот развој бараат флексибилни образовни стратегии, а не стандардизирани интервенции.

Сите земји ја нагласуваат важноста на:

- Индивидуални образовни планови (ИОП);
- структурирани средини за учење;
- визуелни потпори;
- диференцирана настава;
- стратегии за комуникациска поддршка;
- соработка со семејствата.

Сепак, подготвеноста на наставниците останува еден од најзначајните предизвици идентификувани во сите земји. Многу едукатори пријавуваат позитивни ставови кон инклузијата, но им се потребни дополнителни практични знаења во врска со стратегиите за настава специфични за аутистичниот спектар, сензорните потреби, поддршката во однесувањето и адаптацијата на активностите за учење.

Компаративната анализа покажува дека професионалниот развој треба да се движи подалеку од теоретската свест кон градење практични компетенции. На наставниците им се потребни можности за практикување инклузивни стратегии, размена на искуства и добивање постојани консултации од специјалисти.

4.5 Компаративна анализа на практиките за инклузивно физичко образование

Физичкото образование се појави како особено важна област за промовирање на инклузија, учество и квалитет на живот кај децата со аутистичен спектар на нарушувања во сите земји учеснички.

Иако наставните програми за физичко образование се разликуваат на национално ниво, сите земји ја признаваат физичката активност како придонес кон:

- моторен развој;
- физичко здравје;
- социјална интеракција;
- емоционална регулација;
- самодоверба;
- учество во училишните заедници.

Сепак, инклузивното физичко образование останува област каде што постојат значајни предизвици. Наставниците низ Литванија, Летонија, Турција и Македонија идентификуваа слични бариери:

- ограничена обука специфична за аутизам кај наставниците по физичко образование;
- тешкотии при прилагодување на активностите на различни способности;
- недоволно адаптирана опрема;
- ограничен пристап до специјализирани насоки;
- предизвици во управувањето со сензорните и бихејвиоралните потреби.

Проектот Еразмус+ покажа дека инклузивното физичко образование може значително да се зајакне преку практични ресурси за наставниците, структурирани методологии и иновативни пристапи. Развојот на Водичот за наставници и наставната програма им обезбеди на едукаторите стратегии за прилагодување на активностите, поддршка на учеството и создавање предвидливи средини за учење.

Воведувањето на апликации за виртуелна реалност (VR) претставуваше заедничка иновација во сите проектни активности. Искуствата на земјите-партнери сугерираат дека VR технологиите можат да поддржат инклузивно физичко образование преку:

- зголемување на мотивацијата и ангажманот;
- намалување на анксиозноста поврзана со непознати активности;
- овозможување на повторена практика во контролирани средини;
- поддржувајќи го постепениот трансфер на вештини во контексти од реалниот свет.

Сепак, технологијата беше препознаена не како замена за ефективна настава, туку како алатка за поддршка што бара соодветна педагошка интеграција.

4.6 Заеднички предизвици идентификувани низ земјите-партнери

И покрај разликите меѓу националните контексти, компаративната анализа идентификуваше неколку заеднички предизвици.

4.6.1 Компетентност на наставниците и професионален развој

Недоволната подготовка на наставниците претставува најдоследен предизвик во сите земји. Иако инклузивното образование сè повеќе се вклучува во образовната политика, практичната подготовка во врска со аутистичниот спектар на нарушувања и адаптираното физичко образование останува недоволна во многу програми за образование на наставници.

Идната обука треба да вклучува:

- карактеристики на аутизмот и образовни импликации;
- разлики во сензорната обработка;
- комуникациски стратегии;
- инклузивни методологии за физичко образование;
- пристапи за поддршка на однесувањето;
- дигитални и асистивни технологии.

4.6.2 Нееднаков пристап до услуги за поддршка

Сите земји пријавија разлики во пристапот до специјализирани професионалци. Руралните и помалите заедници честопати имаат поголеми тешкотии во пристапот до психолози, специјални едукатори и рехабилитатори, терапевти и друг помошен персонал.

Зајакнувањето на мултидисциплинарните училишни тимови претставува важен приоритет за обезбедување еднакви образовни можности.

4.6.3 Потреба од посилна соработка помеѓу училиштето, семејството и заедницата

Ефективната инклузија бара соработка надвор од училиницата. Семејствата играат клучна улога во идентификувањето на потребите, поставувањето образовни цели и поддршката на континуитетот помеѓу домашната и училишната средина.

Проектот покажа дека одржливата инклузија се зајакнува кога семејствата, училиштата, универзитетите, организациите за аутизам и креаторите на политиките работат заедно.

4.6.4 Одржлива имплементација на иновации

Воведувањето на иновативни алатки како што е виртуелната реалност покажа значителен потенцијал; сепак, одржливоста бара:

- институционална поддршка;
- обука на наставници;
- техничка инфраструктура;
- интеграција во образовни стратегии;
- долгорочна евалуација.

Иновацијата треба да се смета за дел од поширока рамка за инклузивно образование, а не како изолирана интервенција.

4.7 Преносливи добри практики и европска додадена вредност

Компаративната анализа идентификуваше неколку преносливи практики што можат да го поддржат развојот на инклузивното образование низ цела Европа.

1. Обука за наставници заснована на докази

Програмите за професионален развој што комбинираат теоретско знаење со практична примена во училиница претставуваат една од најефикасните стратегии за подобрување на инклузијата.

2. Развој на практични образовни ресурси

Водичите, наставните програми, примерите за активности и методолошките материјали им обезбедуваат на наставниците достапни алатки за секојдневна имплементација.

3. Мултидисциплинарна соработка

Соработката меѓу наставниците, специјални едукатори и рехабилитаторите, здравствените работници, семејствата и истражувачите го зајакнува донесувањето одлуки во образованието и ги подобрува резултатите.

4. Употреба на иновативни образовни технологии

Технологиите како што е виртуелната реалност можат да го зголемат ангажманот и учеството кога се интегрирани во педагошки пристапи засновани на докази.

5. Меѓународна размена на знаење

Соработката преку Еразмус+ нуди вредни можности за споделување искуства, споредување на образовни модели и развивање заеднички европски пристапи.

4.8 Импликации и препораки за политиката

Врз основа на компаративните наоди од Литванија, Летонија, Турција и Македонија, се предлагаат следните препораки за политики:

1. **Зајакнување на инклузивното образование во рамките на националните системи за образование на наставници** преку интегрирање на задолжителните модули за аутизам и инклузивно физичко образование во обуката на наставниците пред и по вработување и во текот на службата.

2. **Развијте национални упатства за инклузивно физичко образование** што ќе обезбедат практични препораки за прилагодување на активностите за учениците со аутистичен спектар на нарушувања.
3. **Проширување на мултидисциплинарните услуги за поддршка во училиштата** за да се обезбеди навремен пристап до специјализирана експертиза.
4. **Промовирајте дигитални иновации засновани на докази** преку поддршка на одговорна интеграција на технологии како што е виртуелната реалност во инклузивното образование.
5. **Зајакнување на вклученоста на семејството и партнерствата во заедницата** за да се обезбеди холистичка поддршка за децата со аутизам.
6. **Подобрување на системите за следење и евалуација** за мерење не само на сместувањето во училиште, туку и на учеството, напредокот во учењето, социјалната инклузија и резултатите од квалитетот на животот.
7. **Продолжување на европската соработка преку Еразмус+ и слични програми** за поддршка на размена на знаење, иновации и одржливо подобрување на инклузивното образование.

4.9 Заклучок

Компаративната европска анализа покажува дека Литванија, Летонија, Турција и Македонија делат заедничка посветеност на унапредување на инклузивното образование за децата со аутистичен спектар на нарушувања. Иако секоја земја го следи својот развоен пат, заедничките предизвици и можности обезбедуваат силна основа за европска соработка.

Наодите потврдуваат дека значајната инклузија бара повеќе од законска обврска. Таа зависи од квалификувани наставници, мултидисциплинарни системи за поддршка, достапни средини, семејно ангажирање и континуирана иновација. Инклузивното физичко образование претставува особено вреден пат за промовирање на учеството, здравјето и социјалната инклузија кај децата со аутизам.

Проектот Еразмус+ покажа дека меѓународната соработка може да го забрза развојот на образованието преку поврзување на експертизата, споделување на ефективни практики и создавање практични решенија. Континуираната соработка меѓу европските земји ќе остане од суштинско значење за да се обезбеди дека децата со аутистичен спектар имаат еднакви можности да учествуваат, да учат, да се развиваат и да го остварат својот целосен потенцијал.

Глава 5. Резултати од проектот

5.1 Вовед

Проектот Еразмус+ „Поддршка на децата со аутизам преку физичко образование“ (**EmpowerAble**) имаше за цел да ги зајакне практиките за инклузивно образование преку подобрување на капацитетот на наставниците, развивање иновативни образовни ресурси и промовирање на активно учество на децата со аутистичен спектар на нарушувања (АСН) во активностите за физичко образование.

Проектот беше имплементиран преку соработка меѓу партнерски организации од Литванија, Летонија, Турција и Македонија, здружувајќи училишта, универзитети, организации за аутизам и образовни професионалци со разновидна експертиза во инклузивното образование, специјалното образование, физичкото образование и иновативните технологии за учење.

Проектот се осврна на голем број заеднички предизвици идентификувани во земјите-партнери, вклучувајќи недоволна подготовка на наставниците во врска со аутизмот, ограничена достапност на адаптирани ресурси за физичко образование, тешкотии во спроведувањето на инклузивни практики за физичко образование и потребата од иновативни пристапи што ја зголемуваат мотивацијата и учеството на учениците.

Преку комбинација од истражување, професионална обука, развој на наставни програми, пилот-спроведување, меѓународна соработка и активности за дисеминација, проектот генерираше значајни образовни резултати и придонесе за зајакнување на инклузивните практики и на национално и на европско ниво.

5.2 Развој на Водичот за наставници

Едно од главните достигнувања на проектот беше развојот на **Водич за наставници за деца со аутистичен спектар на нарушувања**.

Наставната програма е дизајнирана врз основа на тековните научни сознанија, образовните потреби идентификувани од наставниците и практичните искуства од партнерските институции. Таа обезбедува структурирани упатства за прилагодување на активностите за физичко образование според различните способности, стилови на комуникација, сензорни профили и моторни карактеристики на децата со аутистичен спектар на нарушувања.

Наставната програма промовира:

- индивидуализирани пристапи кон физичката активност;
- структурирани и предвидливи средини за учење;
- постепен развој на моторни компетенции;
- социјална интеракција и соработка меѓу врсниците;
- позитивни стратегии за поддршка на однесувањето;
- учество според индивидуалните способности, а не споредување со врсниците.

Клучен принцип на наставната програма е дека инклузивното физичко образование треба да се фокусира не само на физичките перформанси, туку и на учеството, самодовербата, независноста, комуникацијата и социјалната инклузија.

Наставната програма претставува пренослив образовен ресурс кој може да се адаптира и имплементира во различни европски образовни контексти.

5.3 Развој на Водичот за наставници

Главен резултат на проектот беше создавањето на сеопфатен **Водич за наставници за инклузивно физичко образование на деца со аутистичен спектар на нарушувања**.

Водичот е развиен за да ги поддржи наставниците по физичко образование, наставниците во одделенија, специјални едукатори и рехабилитаторите и другите професионалци кои работат со деца со аутизам. Тој комбинира теоретско знаење со практични препораки што можат директно да се применат во училишните средини.

Водичот содржи информации за:

- карактеристики и образовни импликации на аутизмот;
- разлики во сензорната обработка и нивното влијание врз физичката активност;
- комуникациски стратегии;
- пристапи за управување со училницата и однесувањето;
- адаптација на активностите за физичко образование;
- методи за зголемување на мотивацијата и ангажманот;
- соработка меѓу наставниците, семејствата и специјалистите;
- употреба на иновативни технологии во инклузивното образование.

Наставниците вклучени во проектните активности изјавија дека Водичот го подобрил нивното разбирање за аутизмот и ја зголемил нивната самодоверба во планирањето и спроведувањето на инклузивни физички активности.

Ресурсот, исто така, придонесува за намалување на јазот помеѓу научното знаење и секојдневната образовна практика преку преведување на пристапите засновани на докази во практични стратегии во училницата.

5.4 Развој и имплементација на апликации за виртуелна реалност

Еден од најиновативните резултати од проектот беше развојот и примената на **образовни алатки базирани на виртуелна реалност (VR)** кои ја поддржуваат инклузивната физичка едукација.

Во рамките на проектот беа развиени четири VR апликации за да им се обезбеди на децата со аутистичен спектар на нарушувања безбедна, структурирана и ангажирачка средина за вежбање вештини за движење и учество во физички активности.

Употребата на VR технологија обезбеди неколку образовни предности:

- зголемена мотивација и интерес за физичка активност;
- подобро внимание и концентрација;
- можности за повторена практика во контролирани средини;
- намалена анксиозност поврзана со непознати ситуации;
- постепен развој на самодовербата пред учество во активности од реалниот свет.

Пилот-имплементацијата покажа дека многу ученици со аутизам реагираа позитивно на активностите поддржани од виртуелна реалност. Наставниците забележаа зголемена подготвеност за учество, подобрен ангажман и поголемо уживање за време на часовите по физичко образование.

Проектот потврди дека ВР технологијата има значителен потенцијал како поддржувачка образовна алатка. Сепак, успешната имплементација зависи од соодветната подготовка на наставниците, педагошкото планирање, пристапноста и интеграцијата со пошироки стратегии за инклузивно образование.

5.5 Резултати од обуката на наставниците и професионалниот развој

Професионалниот развој претставуваше една од централните компоненти на проектот.

Наставници и образовни професионалци од сите партнерски земји учествуваа во обуки фокусирани на:

- разбирање на карактеристиките на аутистичниот спектар на нарушувања;
- спроведување инклузивно физичко образование;
- прилагодување на активностите според индивидуалните потреби;
- користење на структурирани стратегии за настава;
- примена на поддршка за позитивно однесување;
- интегрирање на ВР технологиите во образовната практика.

Активностите за обука придонесоа за зголемена професионална компетентност и самодоверба кај учесниците. Наставниците пријавија подобро разбирање на аутизмот, поголема способност за идентификување на пречките за учество и зголемена подготвеност за модифицирање на активностите според индивидуалните профили на учениците.

Меѓународните обуки, исто така, создадоа можности за професионална размена меѓу едукатори од Литванија, Летонија, Турција и Македонија. Учесниците споделија искуства, споредија образовни пристапи и развија посилно разбирање на заедничките европски предизвици и решенија.

Проектот покажа дека одржливата инклузија бара континуирано професионално учење, а не еднократни интервенции за обука.

5.6 Пилот-имплементација и практична примена

Резултатите од проектот беа тестирани преку пилот-имплементациски активности спроведени во партнерските училишта и образовни институции.

Пилот-активностите обезбедија вредни информации во врска со практичната применливост на развиените ресурси и им овозможија на наставниците да ја проценат нивната ефикасност во реални образовни средини.

Имплементацијата покажа позитивни резултати во неколку области:

Зголемено учество на учениците

Децата со аутистичен спектар на нарушувања покажаа поголема подготвеност да се вклучат во физички активности кога задачите беа соодветно структурирани и прилагодени според нивните потреби.

Подобрена самодоверба на наставниците

Наставниците пријавија зголемена компетентност во модифицирање на активностите, управување со разновидни училници и поддршка на учеството.

Подобрена интеракција со врстници

Инклузивните активности за физичко образование создадоа можности за соработка, комуникација и социјална интеракција меѓу учениците со аутизам и нивните врсници.

Подобри средини за учење

Употребата на структурирани пристапи, визуелна поддршка и иновативни технологии придонесе за попредвидливи и поддржувачки образовни средини.

Пилот-фазата, исто така, обезбеди важни повратни информации што влијаеја на усовршувањето на проектните материјали и препораките за идна имплементација.

5.7 Зајакнување на меѓународната соработка и размена на знаење

Значаен резултат од проектот беше воспоставувањето силна меѓународна мрежа за соработка во која беа вклучени образовни институции, универзитети, организации за аутизам и професионалци од четири европски земји.

Партнерството овозможи:

- размена на експертиза и добри практики;
- споредба на националните пристапи кон инклузивното образование;
- развој на заеднички образовни ресурси;
- соработка меѓу професионалци од различно потекло;
- создавање одржливи европски мрежи.

Проектот ја демонстрираше додадената вредност на соработката преку Еразмус+, покажувајќи дека заедничките образовни предизвици можат поефикасно да се решат преку меѓународна соработка.

Разновидноста на искуствата на партнерите ги збогати резултатите од проектот и придонесе за развој на решенија применливи надвор од индивидуалните национални контексти.

5.8 Придонес кон вклучување и учество на деца со аутизам

Крајната цел на проектот беше да се подобри учеството во образованието и квалитетот на живот на децата со аутистичен спектар на нарушувања преку инклузивно физичко образование.

Проектот придонесе за оваа цел преку промовирање на:

- поголем пристап до значајни можности за физичка активност;
- зголемено учество во училишните активности;
- подобрена социјална интеракција со врсниците;
- развој на моторни и адаптивни вештини;
- зголемена самодоверба и независност.

Проектот го зајакна разбирањето дека физичкото образование не е само предметна област, туку важен контекст за инклузија, комуникација, социјален развој и доживотно здравје.

Со поддршка на наставниците и образовните институции, проектот создаде услови децата со аутистичен спектар на нарушувања (АСН) поактивно и поуспешно да учествуваат во училишните заедници.

5.9 Дисеминација и одржливост на резултатите од проектот

Активностите за дисеминација обезбедија резултатите од проектот да допрат до широк спектар на засегнати страни, вклучувајќи наставници, училишни раководители, креатори на политики, семејства, истражувачи и организации што ги поддржуваат децата со аутизам.

Резултатите од проектот беа дисеминирани преку:

- обуки;
- работилници и семинари;
- образовни материјали;
- институционални мрежи;
- професионални конференции;
- онлајн комуникациски канали.

Одржливоста на резултатите од проектот е поддржана преку континуирана употреба на Водичот за наставници, наставната програма и апликациите за виртуелна реалност во рамките на партнерските институции.

Идната одржливост ќе зависи од:

- интеграција на проектните ресурси во програмите за обука на наставници;
- активности за континуиран професионален развој;
- соработка меѓу образовните институции и организациите за аутизам;
- адаптација на ресурсите на различни образовни контексти;
- понатамошни истражувања кои ги оценуваат долгорочните исходи.

5.10 Вкупно влијание врз проектот

Проектот EmpowerAble генерираше значително влијание на индивидуално, институционално, национално и европско ниво.

На **индивидуално ниво**, наставниците ги подобрија своите знаења, вештини и самодоверба, додека децата со аутистичен спектар имаа корист од поинклузивни и поангажирачки искуства со физичко образование.

На **институционално ниво**, училиштата учеснички го зајакнаа својот капацитет за спроведување инклузивни практики и усвојување иновативни образовни пристапи.

На **национално ниво**, проектот придонесе за дискусии за подобрување на инклузивното физичко образование и поддршка на професионалниот развој на едукаторите.

На **европско ниво**, проектот обезбеди преносливи модели, ресурси и препораки што можат да го поддржат развојот на инклузивното образование низ различни образовни системи.

Проектот потврди дека значајната инклузија бара координирани напори што комбинираат политичка поддршка, професионална експертиза, иновативни методологии и меѓународна соработка.

5.11 Заклучок

Проектот Еразмус+ „Поддршка на деца со аутизам преку физичко образование“ (EmpowerAble) успешно се справи со важни предизвици поврзани со инклузивното образование и учеството на децата со аутизам.

Преку развојот на Водичот за наставници, апликациите за виртуелна реалност и сеопфатните активности за професионален развој, проектот обезбеди практични решенија што можат да се имплементираат во различни образовни контексти.

Резултатите од проектот покажуваат дека кога наставниците се правилно поддржани, образовните средини се адаптирани и иновативните пристапи се воведуваат одговорно, децата со аутистичен спектар на нарушувања можат поактивно да учествуваат во физичкото образование и во училишниот живот.

Резултатите обезбедуваат силна основа за иден развој на политики, професионална практика и европска соработка насочена кон постигнување одржлива и значајна инклузија за децата со аутистичен спектар на нарушувања.

Глава 6. Докази и наоди

6.1 Вовед

Проектот Еразмус+ „Поддршка на децата со аутизам преку физичко образование“ (**EmpowerAble**) генерираше важни докази во врска со ефективноста и изводливоста на инклузивните пристапи кон физичко образование за деца со аутистичен спектар на нарушувања (АСН). Проектот комбинираше образовни истражувања, практична имплементација, повратни информации од наставниците и искуства од засегнатите страни за да идентификува фактори кои ја поддржуваат успешната инклузија и учество.

Доказите собрани во текот на проектот покажуваат дека инклузивното физичко образование може значително да придонесе за развојот на децата со аутизам кога активностите се соодветно адаптирани, наставниците добиваат соодветна професионална поддршка и образовните средини се дизајнирани според индивидуалните потреби.

Наодите презентирани во ова поглавје се базираат на повеќе извори на докази, вклучувајќи:

- анализа на националните образовни контексти во Литванија, Летонија, Турција и Македонија;
- повратни информации од наставници и образовни професионалци вклучени во проектните активности;
- набљудувања од активностите за пилот-имплементација;
- евалуација на развиените образовни ресурси;
- искуства стекнати преку меѓународни обуки и активности за соработка.

Наодите го истакнуваат и позитивното влијание на проектот и преостанатите системски предизвици на кои треба да се одговори за да се постигне одржливо инклузивно образование.

6.2 Докази од националната анализа на контекстот

Компаративната анализа на земјите-партнери покажа дека инклузивното образование стана заеднички политички приоритет во Литванија, Летонија, Турција и Македонија. Сите земји воведоа законски реформи што ги поддржуваат образовните права на децата со попреченост и се насочија кон поинклузивни пристапи.

Доказите укажуваат на неколку вообичаени случувања:

- зголемено запишување на деца со аутизам во редовни образовни средини;
- растечко признавање на индивидуализираното образовно планирање;
- посилна соработка меѓу училиштата, семејствата и специјалистите;
- зголемена побарувачка за обука на наставници поврзана со аутизмот.

Сепак, националните анализи, исто така, покажаа дека спроведувањето на инклузивното образование останува нееднакво. Разликите во достапните ресурси, специјалистичката поддршка, компетенциите на наставниците и регионалната инфраструктура влијаат врз квалитетот на образовните можности што им се достапни на децата со аутизам.

Клучен наод во сите земји-партнери беше дека самата посветеност на политиките не гарантира автоматски ефективна инклузија. Успешното спроведување бара соодветни ресурси, професионален капацитет, системи за следење и процеси на континуирано подобрување.

6.3 Докази во врска со компетентноста и професионалниот развој на наставниците

Едно од најсилните наоди што произлезе од проектот беше клучната улога на компетентноста на наставниците во постигнувањето значајна инклузија.

Пред учеството во проектните активности, многу наставници изјавија дека имаат ограничена доверба во:

- разбирање на карактеристиките на аутистичниот спектар на нарушувања;
- прилагодување на активностите за физичко образование;
- поддршка на сензорните и комуникациските потреби;
- управување со разновидни училници;
- примена на иновативни образовни технологии.

По учеството во обуките, наставниците покажаа зголемена свест за образовните потреби поврзани со аутизмот и поголема самодоверба во спроведувањето на инклузивни стратегии.

Доказите сугерираат дека ефективниот професионален развој треба да вклучува:

- теоретско разбирање на аутизмот;
- практични примери и демонстрации;
- можности за колаборативно учење;
- апликација базирана на училница;
- рефлексија и повратна информација.

Наставниците особено го ценеа практичното водство кое може директно да се пренесе во секојдневната образовна практика. Ова потврдува дека програмите за професионален развој треба да одат подалеку од општата свест и да се фокусираат на градење применети компетенции.

6.4 Докази од имплементацијата на инклузивното физичко образование

Пилот-имплементациските активности обезбедија важни докази во врска со придобивките од адаптираното физичко образование за децата со аутистичен спектар на нарушувања.

Наставниците и професионалците забележаа подобрувања во неколку области:

Зголемено учество и ангажман

Учениците со аутистичен спектар на нарушувања покажаа поголема подготвеност за учество кога активностите беа структурирани, предвидливи и прилагодени според индивидуалните способности.

Употребата на јасни инструкции, визуелна поддршка, постепенa прогресија и позитивно засилување придонесоа за подобрена ангажираност за време на сесиите за физикална терапија.

Развој на моторни вештини

Адаптираните физички активности го поддржаа развојот на:

- координација;
- рамнотежа;
- моторно планирање;

- свест за телото;
- самодоверба во движењето.

Доказите сугерираат дека инклузивното физичко образование обезбедува ефективен контекст за развој и на физичките и на функционалните способности.

Социјална интеракција и инклузија

Активностите за физичко образование создадоа можности за децата со аутистичен спектар да комуницираат со врстници, да вежбаат соработка и да доживеат успешно учество во групни услови.

Наставниците изјавија дека структурираните инклузивни активности придонеле за подобро разбирање и прифаќање од страна на колегите.

Емоционални и бихејвиорални придобивки

Предвидливите и поддржувачки средини за физичко образование помогнаа да се намали анксиозноста и да се подобри емоционалната регулација кај некои ученици со аутизам.

Наставниците истакнаа дека учеството во физички активности придонело за зголемена самодоверба и позитивен став кон движењето.

6.5 Докази во врска со апликациите за виртуелна реалност

Интеграцијата на виртуелната реалност (ВР) претставуваше една од најиновативните компоненти на проектот.

Доказите собрани за време на пилот-активностите покажаа дека ВР апликациите обезбедуваат неколку образовни придобивки.

Зголемена мотивација

Учениците покажаа силен интерес и љубопитност кога учествуваа во активности поддржани од ВР. Интерактивната природа на виртуелните средини поттикна активно вклучување и повторено вежбање.

Безбедна средина за учење

Виртуелната реалност им овозможи на учениците да вежбаат активности во контролирани и предвидливи услови. Ова беше особено вредно за децата кои доживуваат анксиозност во непознати средини или бараат постепено изложување на нови активности.

Индивидуализирани можности за учење

ВР средините овозможија прилагодување на задачите според индивидуалните способности и темпото на учење. Учениците можеа постојано да вежбаат специфични движења без притисок од традиционалните очекувања во училницата.

Поддршка за трансфер на вештини

Наставниците забележаа дека вештините практикувани преку ВР активности би можеле да го поддржат подоцнежното учество во активности за вистинско физичко образование.

Сепак, доказите исто така покажуваат дека виртуелната реалност треба да се смета за дополнителна образовна алатка, а не за замена за директна интеракција, искуства со движење или поддршка од наставниците.

За успешна имплементација е потребно:

- обука на наставници;

- соодветна педагошка интеграција;
- техничка поддршка;
- размислувања за пристапност.

6.6 Докази од повратни информации од наставници и засегнати страни

Повратните информации од наставниците, претставниците на училиштата и учесниците во проектот дадоа вредни сознанија за практичното влијание на проектот.

Главните позитивни резултати што беа идентификувани вклучуваат:

Подобрено разбирање на аутизмот

Учесниците пријавија зголемено знаење во врска со карактеристиките на аутизмот и образовните импликации.

Зголемена доверба во инклузивната практика

Наставниците изразија поголема подготвеност да ги адаптираат активностите и да го поддржат учеството на учениците со аутизам.

Подобрен пристап до практични ресурси

Водичот за наставници и наставната програма се сметаа за вредни бидејќи дадоа структурирани препораки и примери применливи во реални образовни услови.

Зајакнати професионални мрежи

Меѓународната соработка им овозможи на едукаторите да разменуваат искуства и да учат од различни образовни системи.

Заинтересираните страни, исто така, ја нагласија важноста од континуирана поддршка по завршувањето на проектот за да се обезбеди долгорочна примена на стекнатото знаење и развиените ресурси.

6.7 Идентификација на преостанатите предизвици врз основа на докази

Иако проектот покажа позитивни резултати, доказите идентификуваа и неколку предизвици на кои им е потребно континуирано внимание.

Ограничена подготовка во почетното образование на наставници

Многу наставници изјавија дека програмите за предучилишно образование не обезбедуваат доволно практична подготовка во врска со аутистичниот спектар на нарушувања и инклузивното физичко образование.

Ова укажува на потребата од систематска интеграција на компетенциите поврзани со аутизмот во наставните програми за образование на наставници.

Нееднаков пристап до специјализирана поддршка

Достапноста на специјални едукатори и рехабилитатори, психолози, терапевти и други професионалци значително варира помеѓу регионите.

Зајакнувањето на мултидисциплинарните системи за поддршка останува од суштинско значење за одржлива инклузија.

Ограничени ресурси и инфраструктура

Некои училишта имаат тешкотии со пристапот до адаптирана опрема, дигитални технологии и специјализирани образовни материјали.

Инвестирањето во инклузивна инфраструктура е неопходно за да се обезбедат еднакви можности.

Потреба од долгорочна евалуација

Потребни се понатамошни истражувања за да се процени долгорочното влијание на инклузивните пристапи кон физичко образование и иновативните технологии врз образовните резултати, учеството и квалитетот на животот.

6.8 Клучни наоди и научени лекции

Врз основа на доказите собрани во текот на проектот, можат да се идентификуваат неколку клучни наоди.

Наод 1: Инклузивното образование бара практична наставничка компетентност

Законодавството и политиката ја обезбедуваат основата за инклузија, но наставниците се главните агенти одговорни за трансформирање на принципите во секојдневна практика.

Наод 2: Адаптираното физичко образование го поддржува холистичкиот развој

Инклузивното физичко образование придонесува не само за физичките способности, туку и за социјалното учество, емоционалната благосостојба, самодовербата и вклученоста во училиште.

Наод 3: Иновацијата е ефикасна кога се комбинира со педагогија

Технолошките решенија како што е виртуелната реалност можат да ги подобрат искуствата со учење, но нивната ефикасност зависи од соодветниот образовен дизајн и компетентноста на наставниците.

Наод 4: Соработката ја подобрува одржливоста

Соработката меѓу училиштата, семејствата, универзитетите, организациите за аутизам и креаторите на политики го зајакнува влијанието на иницијативите за инклузивно образование.

Наод 5: Меѓународната соработка го забрзува подобрувањето

Европските партнерства нудат вредни можности за споделување знаење, развој на заеднички ресурси и справување со заедничките предизвици.

6.9 Импликации за идна практика и политика

Доказите генерирани од проектот поддржуваат неколку импликации за идниот образовен развој.

Образовните власти треба:

- зајакнување на едукацијата на наставниците фокусирана на аутизмот;
- промовирање на инклузивно физичко образование како суштинска компонента на училишната инклузија;
- поддршка на мултидисциплинарни образовни тимови;
- поттикнување на одговорно користење на образовните технологии;
- развивање механизми за споделување на ефективни практики на национално и меѓународно ниво.

Училиштата треба:

- воспоставување тимови за соработка за инклузија;
- обезбедуваат можности за континуирано учење на наставниците;
- вклучување на семејствата во планирањето на образованието;
- промовираат вклучување и учество на врсници.

Истражувачите и организациите треба:

- да продолжат со евалуација на инклузивните интервенции;
- да истражуваат долгорочни исходи;
- да развиваат модели засновани на докази прилагодливи во различни образовни контексти.

6.10 Заклучок

Доказите генерирани преку проектот EmpowerAble покажуваат дека инклузивното физичко образование претставува моќен пристап за поддршка на децата со аутизам и промовирање на нивното учество во училишниот живот.

Наодите потврдуваат дека успешната инклузија зависи од интеракцијата на неколку фактори: информирани политики, компетентни наставници, достапни средини, мултидисциплинарна соработка, вклученост на семејството и иновативни образовни пристапи.

Проектот обезбеди практични докази дека насочената обука на наставници, структурираните образовни ресурси и внимателно интегрираните технологии како што е виртуелната реалност можат да ја зајакнат инклузивната практика.

Искуствата од Литванија, Летонија, Турција и Македонија покажуваат дека значајна инклузија е остварлива кога образовните системи се движат подалеку од пристапот кон вистинско учество, припадност и еднакви можности за секое дете со аутистичен спектар на нарушувања.

Глава 7. Идентификувани предизвици

7.1 Вовед

Имплементацијата на проектот Еразмус+ „Поддршка на децата со аутизам преку физичко образование“ (EmpowerAble) обезбеди вредни сознанија за можностите и бариерите поврзани со развивање на практики за инклузивно физичко образование за деца со аутистичен спектар на нарушувања (АСН). Иако е постигнат значителен напредок во зајакнувањето на инклузивното образование низ Литванија, Летонија, Турција и Македонија, проектот, исто така, идентификуваше неколку системски, образовни, организациски и практични предизвици кои продолжуваат да влијаат врз квалитетот и одржливоста на инклузијата.

Предизвиците идентификувани преку национални анализи, активности за имплементација на пилот-проекти, повратни информации од наставниците и дискусии на засегнатите страни покажуваат дека инклузивното образование е сложен и постојано еволуирачки процес. Иако законските рамки сè повеќе ги признаваат правата на децата со попреченост, преведувањето на принципите на политиката во конзистентна секојдневна практика останува значаен предизвик.

Наодите покажуваат дека одржливата инклузија бара координирани напори на повеќе нивоа, вклучувајќи развој на политики, подготовка на наставници, организација на училиштето, системи за професионална поддршка, распределба на ресурси и соработка меѓу сите засегнати страни.

7.2 Предизвици поврзани со компетентноста на наставниците и професионалната подготовка

Еден од најзначајните предизвици идентификувани во сите партнерски земји беше потребата од зајакнување на компетентноста на наставниците во врска со аутистичниот спектар на нарушувања и инклузивното физичко образование.

Иако наставниците генерално покажуваат позитивен став кон инклузијата, многумина пријавија ограничена подготовка во области како што се:

- разбирање на карактеристиките и образовните импликации на аутизмот;
- препознавање на разликите во сензорната обработка;
- прилагодување на физичките активности за различни способности;
- поддршка на комуникациските потреби;
- имплементирање стратегии за позитивно однесување;
- управување со инклузивни средини за физичко образование;
- примена на асистивни и дигитални технологии.

Проектот покажа дека многу наставници стекнуваат знаење за инклузијата првенствено преку индивидуално професионално искуство, а не преку систематска подготовка во рамките на програмите за почетно образование на наставници.

Затоа, голем предизвик останува преминот од теоретско разбирање на инклузијата кон практична компетентност. На наставниците им се потребни можности за континуиран професионален развој што комбинираат научни докази со практична примена во училиница.

Идната обука треба да обезбеди можности за:

- практично учење;
- демонстрација на ефикасни стратегии;

- соработка меѓу врстници;
- менторство и консултација;
- рефлексивност за искуствата од училищата.

7.3 Предизвици поврзани со имплементацијата на инклузивното физичко образование

Иако физичкото образование претставува важна можност за промовирање на инклузијата, неговата практична имплементација останува предизвикувачка.

Наставниците идентификуваа тешкотии во балансирањето на индивидуалните потреби на учениците со барањата за активности за целиот клас. Децата со аутистичен спектар на нарушувања може да покажат разлики во:

- моторни способности;
- координација;
- сензорни реакции;
- комуникација;
- регулирање на вниманието;
- социјална интеракција.

Овие разлики бараат флексибилни пристапи и соодветни прилагодувања.

Вообичаените идентификувани бариери вклучуваат:

- недостаток на структурирани насоки за прилагодување на активностите за физичко образование;
- ограничена достапност на адаптирана опрема;
- недоволно време за индивидуално планирање;
- тешкотии во справувањето со сензорни и бихејвиорални предизвици;
- ограничена соработка помеѓу наставниците по физичко образование и професионалците за специјално образование.

Наодите покажуваат дека инклузивното физичко образование бара промена од модел ориентиран кон перформанси кон модел ориентиран кон учество, каде што успехот се мери преку ангажман, личен развој, самодоверба и социјална инклузија.

7.4 Предизвици поврзани со образовната поддршка специфична за аутизам

Низ сите партнерски земји, зголемениот број деца идентификувани со АСН создаде растечка побарувачка за специјализирана образовна поддршка.

Сепак, остануваат неколку предизвици:

- недоволен број обучени специјалисти за аутизам;
- нееднаква достапност на професионални услуги меѓу регионите;
- ограничен пристап до мултидисциплинарни тимови;
- варијација во квалитетот на поддршката што се обезбедува низ училиштата.

Децата со аутистичен спектар на нарушувања имаат разновидни и индивидуализирани потреби, што значи дека ефективната поддршка не може да се потпира само на стандардизирани пристапи. Училиштата имаат потреба од пристап до специјалисти кои можат да обезбедат консултации, проценка, планирање на интервенција и професионално водство.

Проектот ја истакна важноста од зајакнување на соработката меѓу:

- наставници;
- специјални едукатори и рехабилитатори;
- психолози;
- логопеди;
- работни терапевти;
- здравствени професионалци;
- семејства.

7.5 Предизвици поврзани со регионалните нееднаквости и пристапноста

Повторувачки предизвик идентификуван во сите земји-партнери беше нееднаквиот пристап до ресурси за инклузивно образование.

Разликите помеѓу урбаните и руралните средини влијаат на:

- достапност на специјалисти;
- можности за обука на наставници;
- пристап до адаптирана опрема;
- дигитална инфраструктура;
- можности за иновативни образовни пристапи.

Училиштата лоцирани во поголемите градови честопати имаат поголем пристап до професионална поддршка, додека помалите заедници може да имаат тешкотии во одржувањето на сеопфатни услуги за инклузија.

Намалувањето на овие нееднаквости бара стратешки инвестиции, децентрализирани механизми за поддршка и политики што гарантираат дека инклузивното образование не зависи од географската локација.

7.6 Предизвици поврзани со образовните ресурси и инфраструктурата

Имплементацијата на висококвалитетно инклузивно образование бара соодветни образовни ресурси и достапни средини за учење.

Проектот идентификуваше неколку предизвици поврзани со ресурсите:

- ограничена достапност на адаптирана опрема за физичко образование;
- недоволен пристап до специјализирани наставни материјали;
- несоодветна технолошка инфраструктура во некои училишта;
- ограничена достапност на дигитални алатки за учење.

Иако иновативните технологии како што е виртуелната реалност покажаа силен потенцијал, нивната поширока имплементација бара:

- финансиска инвестиција;
- техничка поддршка;
- обука на наставници;
- системи за одржување;
- интеграција во образовното планирање.

Технологијата треба да се гледа како механизам за образовна поддршка, а не како самостојно решение.

7.7 Предизвици поврзани со ангажманот на семејството и заедницата

Семејствата играат централна улога во поддршката на децата со аутизам и промовирањето на успешна инклузија. Проектот покажа дека соработката меѓу училиштата и семејствата значително придонесува за разбирање на потребите на децата и развивање соодветни образовни цели.

Сепак, остануваат предизвици во врска со:

- конзистентност на комуникацијата меѓу училиштата и семејствата;
- можности за значајно родителско вклучување;
- достапност на програми за поддршка на семејствата;
- координација помеѓу образовните и социјалните служби.

Зајакнувањето на семејната ангажираност бара создавање инклузивни училишни култури каде што родителите се препознаваат како активни партнери, а не како пасивни приматели на информации.

Свеста на заедницата е исто така важна за намалување на стигмата и промовирање на прифаќањето на децата со аутизам во поширокото општество.

7.8 Предизвици поврзани со одржливоста на резултатите од проектот

Значаен предизвик по завршувањето на образовните проекти е да се обезбеди дека развиените ресурси и практики ќе продолжат да се користат со текот на времето.

Проектот EmpowerAble произведе вредни резултати, вклучувајќи:

- Водичот за наставници;
- Апликации за виртуелна реалност;

Сепак, одржливоста бара континуирана институционална поддршка.

Потенцијалните пречки вклучуваат:

- промени во персоналот во училиштата;
- ограничено време за континуирана имплементација;
- отсуство на долгорочни механизми за финансирање;
- недоволна интеграција во националните образовни стратегии.

За да се максимизира одржливоста, резултатите од проектот треба да се вклучат во:

- програми за образование на наставници;
- планови за развој на училиштето;
- системи за професионална обука;
- национални стратегии за инклузивно образование.

7.9 Предизвици поврзани со спроведувањето и следењето на политиките

Иако сите земји-партнери развија законски рамки што ја поддржуваат инклузивната едукација, имплементацијата останува голем предизвик.

Компаративната анализа покажа дека може да постојат празнини помеѓу:

- цели на политиката и практика во училница;
- законски права и достапни ресурси;
- принципи на инклузија и реални резултати од учеството.

Потребни се ефикасни системи за следење за да се процени не само дали децата со аутизам посетуваат редовни училишта, туку и дали тие:

- учествуваат смислено;
- се развиваат образовно;
- комуницирајте социјално;
- доживување на припадност и прифаќање.

Идниот развој на политиките треба да се фокусира на евалуација базирана на резултати, наместо на мерење на инклузијата само преку статистика за запишување.

7.10 Научени лекции од идентификуваните предизвици

Предизвиците идентификувани преку проектот даваат неколку важни лекции.

1. Инклузијата бара континуирано инвестирање

Инклузивното образование е континуиран процес што бара одржлива посветеност, ресурси и професионален развој.

2. Наставниците се од клучно значење за успешна имплементација

Политиките и ресурсите се ефикасни само кога наставниците имаат знаење, самодоверба и поддршка потребни за примена на инклузивни пристапи.

3. Соработката е од суштинско значење

Ниту една професионална група или институција не може да се справи со сите аспекти на вклучувањето на АСН. Одржливите решенија бараат соработка меѓу повеќе засегнати страни.

4. Иновацијата мора да биде поткрепена со докази

Технолошките иновации како што е виртуелната реалност можат да ја зголемат инклузијата, но мора да бидат интегрирани во научно поткрепени образовни пристапи.

5. Учеството е крајната мерка за инклузија

Вистинската инклузија треба да се оценува преку учеството, учењето, односите, самодовербата и квалитетот на животот на децата - не само преку физичкото присуство во редовните средини.

7.11 Заклучок

Предизвиците идентификувани преку проектот EmpowerAble ја одразуваат сложеноста на постигнувањето значајна инклузија за децата со аутистичен спектар на нарушувања во рамките на образовните системи.

Иако Литванија, Летонија, Турција и Македонија постигнаа значителен напредок во развојот на рамки за инклузивно образование, потребни се понатамошни напори за зајакнување на подготовката на наставниците, проширување на специјалистичката поддршка, намалување на регионалните нееднаквости, подобрување на пристапноста и обезбедување одржливост на иновативните практики.

Наодите од проектот покажуваат дека предизвиците не треба да се гледаат само како бариери, туку и како можности за континуирано подобрување и соработка. Справувањето со овие предизвици бара координирана акција меѓу креаторите на политики, образовните институции, професионалците, семејствата и меѓународните партнери.

Со продолжување на инвестирањето во практики засновани на докази, професионален развој, инклузивни средини и европска соработка, образовните системи можат да се приближат кон обезбедување секое дете со аутистичен спектар на нарушувања (АСН) да има можност целосно да учествува, да го развие својот потенцијал и да доживее значајна инклузија.

Глава 8. Препораки за политиката

8.1 Вовед

Проектот Еразмус+ „Поддршка на децата со аутизам преку физичко образование“ (**EmpowerAble**) генерираше важни докази во врска со развојот на инклузивни образовни практики за деца со аутистичен спектар на нарушувања (АСН). Искуствата на земјите-партнери - Литванија, Летонија, Турција и Македонија - покажуваат дека значајната инклузија бара сеопфатен и координиран пристап што вклучува образовна политика, подготовка на наставниците, мултидисциплинарна поддршка, иновативни методологии и одржлива соработка меѓу засегнатите страни.

Наодите од проектот потврдуваат дека инклузивното образование треба да се сфати не само како пристап до редовни образовни средини, туку и како создавање средини каде што децата со аутистичен спектар на нарушувања можат активно да учествуваат, да ги развиваат своите способности, да градат социјални односи и да го доживуваат чувството на припадност.

Врз основа на доказите собрани за време на имплементацијата на проектот, компаративната анализа и искуствата на засегнатите страни, ова поглавје ги презентира клучните препораки за политики насочени кон зајакнување на инклузивното физичко образование и подобрување на образовните можности за децата со аутистичен спектар на нарушувања на спектарот на национално и европско ниво.

8.2 Зајакнување на политиките за инклузивно образование и механизмите за нивно спроведување

Препорака 1: Премин од политичка посветеност кон ефективна имплементација на инклузивно образование

Сите земји-партнери имаат воспоставено законски рамки што ја поддржуваат инклузивната едукација; сепак, остануваат разликите помеѓу намерите на политиката и секојдневната образовна практика.

Образовните власти треба да ги зајакнат механизмите за имплементација преку обезбедување:

- доследна примена на принципите на инклузивно образование низ училиштата;
- соодветна финансиска и институционална поддршка;
- јасни одговорности меѓу засегнатите страни;
- систематско следење на резултатите од инклузијата;
- евалуација на образовните практики заснована на докази.

Политиките треба да се фокусираат не само на запишувањето во училиште, туку и на значајно учество, образовен напредок, социјална интеракција и квалитет на живот кај децата со аутизам.

8.3 Зајакнување на образованието и професионалниот развој на наставниците

Препорака 2: Интегрирање на компетенциите специфични за аутизмот во почетното образование на наставниците

Компетентноста на наставникот претставува еден од најважните фактори што влијаат врз успешната инклузија.

Програмите за едукација на наставници треба систематски да вклучуваат задолжителна содржина поврзана со:

- карактеристики и образовни потреби на децата со аутизам;
- инклузивни педагошки пристапи;
- разлики во сензорната обработка;
- комуникациски стратегии;
- пристапи за поддршка на однесувањето;
- адаптирани методологии за физичко образование;
- асистивни и дигитални образовни технологии.

Идните наставници треба да дипломираат со практични компетенции што ќе им овозможат да поддржуваат разновидни ученици во инклузивни училиници.

Препорака 3: Воспоставете патеки за континуиран професионален развој за едукаторите

Професионалниот развој треба да се смета за континуиран процес, а не за еднакратна активност за обука.

Националните образовни системи треба да обезбедат:

- акредитирани програми за обука;
- практични работилници;
- можности за менторство;
- професионални заедници за учење;
- размена на добри практики меѓу училиштата.

Обуката треба да вклучува не само специјални едукатори и рехабилитатори, туку и наставници во одделенија, наставници по физичко образование, училишни раководители и образовни асистенти.

8.4 Развивање на национални рамки за инклузивно физичко образование

Препорака 4: Развијте национални упатства за инклузивно физичко образование за ученици со аутизам

Физичкото образование претставува важна, но често недоволно развиена област на инклузија.

Образовните власти треба да развијат национални упатства што ќе се однесуваат на:

- адаптација на активностите за физичко образование;
- проценка на индивидуалните способности;
- сензорно-пријателски средини за учење;
- стратегии за комуникациска поддршка;
- пристапи за вклучување на врсници;
- безбедносни размислувања.

Ваквите упатства треба да обезбедат практична поддршка за наставниците, а воедно да одржуваат флексибилност според индивидуалните потреби на учениците.

Препорака 5: Промовирање на пристапи ориентирани кон учество во физичкото образование

Инклузивното физичко образование треба да се движи подалеку од традиционалните модели базирани на перформанси и да се фокусира на:

- активно учество;
- уживање во движењето;
- социјална интеракција;
- развој на самодоверба;
- доживотни навики за физичка активност.

Пристапите за оценување треба да го препознаваат индивидуалниот напредок и учество, наместо да ги споредуваат учениците со аутизам во однос на стандардните очекувања за успех.

8.5 Зајакнување на мултидисциплинарните системи за поддршка

Препорака 6: Проширете го пристапот до мултидисциплинарна поддршка во училиштата

Децата со аутизам имаат потреба од координирана поддршка во која ќе бидат вклучени различни професионалци.

Образовните системи треба да ги зајакнат мултидисциплинарните тимови во училиштата, вклучувајќи:

- специјални едукатори и рехабилитатори;
- психолози;
- логопеди;
- работни терапевти;
- физиотерапевти;
- образовни асистенти;
- здравствени професионалци.

Овие тимови треба да ги поддржуваат наставниците, да им помагаат на семејствата, да придонесуваат во планирањето на образованието и да обезбедат континуитет на интервенциите.

Препорака 7: Подобрување на соработката помеѓу образовниот, здравствениот и социјалниот сектор

Ефективната инклузија бара пристап на целосен систем.

Националните политики треба да поттикнуваат структурирана соработка помеѓу:

- училишта;
- здравствени установи;
- социјални услуги;
- универзитети;
- организации за аутизам;
- семејства.

Интегрираните патеки за поддршка можат да ја подобрат раната идентификација, планирањето на интервенцијата и транзицијата помеѓу образовните фази.

8.6 Поддршка на иновациите и дигиталната трансформација

Препорака 8: Промовирање на одговорна интеграција на иновативни образовни технологии

Проектот EmpowerAble го демонстрираше потенцијалот на виртуелната реалност (VR) како алатка за поддршка на инклузивното физичко образование.

Образовните власти треба да ја поттикнуваат иновацијата преку:

- инвестиции во достапни технологии;
- обука на наставници по дигитална педагогија;
- развој на дигитални ресурси засновани на докази;
- евалуација на ефикасноста на образованието.

Имплементацијата на технологијата секогаш треба да биде водена од образовните цели и потребите на индивидуалните ученици, а не само од технолошката достапност.

Препорака 9: Воспоставете рамки за евалуација на алатките за дигитална инклузија

Пред имплементацијата на иновативните технологии во голем обем, образовните системи треба да развијат рамки за евалуација земајќи ги предвид:

- пристапноста;
- образовната ефикасност;
- ангажманот на учениците;
- употребливост од страна на наставниците;
- долгорочна одржливост.

Имплементацијата базирана на докази ќе обезбеди технологијата значајно да придонесува кон инклузивното образование.

8.7 Зајакнување на ангажманот на семејството и заедницата

Препорака 10: Препознајте ги семејствата како активни партнери во инклузивното образование

Семејствата поседуваат суштинско знаење во врска со силните страни на децата, нивните преференции, стилите на комуникација и потребите за поддршка.

Училиштата треба да промовираат:

- редовна комуникација со семејството;
- учество во планирањето на образованието;
- програми за едукација на родители;
- донесување одлуки центрирано околу семејството.

Партнерството со семејствата ја подобрува конзистентноста помеѓу образовната и домашната средина и придонесува за подобри резултати за децата со аутизам.

Препорака 11: Промовирање на свеста и прифаќањето од заедницата

Инклузивното образование бара поддржувачки заедници.

Националните и локалните иницијативи треба да промовираат:

- свесност за аутизмот;
- намалување на стигмата;
- прифаќање на различноста;
- можности за општествено учество.

Училиштата, заедниците и организациите треба да работат заедно за да создадат средини каде што децата со аутистичен спектар на нарушувања ќе бидат препознаени како активни и ценети членови на општеството.

8.8 Обезбедување одржливост на резултатите од проектот

Препорака 12: Интегрирајте ги резултатите од проектот во постојните образовни системи

За да се обезбеди долгорочен ефект, проектните ресурси како што се:

- Водичот за наставници;
- Апликации за учење базирани на ВР.

треба да се вклучи во:

- програми за образование на наставници;
- планови за професионален развој на училиштето;
- национални стратегии за инклузивно образование.

Одржливоста зависи од институционалното усвојување, а не од продолжување само преку индивидуална посветеност.

Препорака 13: Воспоставување национални и европски мрежи за инклузивно физичко образование

Треба да се охрабрува долгорочна соработка меѓу образовните институции, универзитетите, организациите за аутизам и креаторите на политики.

Ваквите мрежи можат да поддржат:

- размена на добри практики;
- заеднички истражувачки активности;
- професионален развој;
- иновација;
- развој на заеднички европски стандарди.

8.9 Препораки за истражување и развој на докази

Препорака 14: Зајакнување на истражувањата за инклузивно физичко образование и аутизам

Потребни се дополнителни истражувања за да се процени:

- долгорочни резултати од инклузивни интервенции за физичко образование;
- ефикасност на дигиталните технологии;
- влијание врз општественото учество;
- развој на компетенциите на наставниците;

- резултати од квалитетот на животот.

Истражувањето треба да вклучува и квантитативни и квалитативни пристапи и активно да вклучува едукатори, семејства и лица со аутизам, каде што е соодветно.

8.10 Препораки на европско ниво

Препорака 15: Продолжување на европската соработка преку Еразмус+ и слични програми

Проектот EmpowerAble ја демонстрираше значајната додадена вредност на меѓународната соработка.

Европските програми треба да продолжат да поддржуваат проекти кои:

- развиваат преносливи образовни ресурси;
- промовираат професионална размена;
- зајакнување на мрежите за инклузивно образование;
- поттикнување на иновации;
- справување со заедничките образовни предизвици.

Прекуграничната соработка им овозможува на земјите да учат од различни пристапи и да развиваат посилни решенија отколку што би било можно поединечно.

8.11 Резиме на клучните препораки за политиката

Главните препораки за политиките што произлегуваат од проектот EmpowerAble се:

1. Зајакнување на спроведувањето на политиките за инклузивно образование.
2. Интегрирање на компетенциите за АСН во програмите за образование на наставници.
3. Обезбедување континуиран професионален развој за едукаторите.
4. Развивање национални упатства за инклузивно физичко образование.
5. Промовирање пристапи кон физичкото образование ориентирани кон учество.
6. Проширување на мултидисциплинарните услуги за поддршка.
7. Подобрување на соработката меѓу образовниот, здравствениот и социјалниот сектор.
8. Поддржување образовни технологии засновани на докази.
9. Вклучување на семејствата како рамноправни партнери.
10. Промовирање на свеста и прифаќањето од заедницата.
11. Обезбедување одржливост на развиените ресурси на проектот.
12. Зајакнување на европската соработка и истражувачките мрежи.

8.12 Заклучок

Проектот EmpowerAble покажува дека постигнувањето значајно вклучување на децата со аутистичен спектар на нарушувања бара координирана акција низ образовните системи, професионалните заедници, семејствата и креаторите на политики.

Препораките презентирани во ова поглавје се засноваат на практични искуства и докази генерирани во четири европски образовни контексти. Тие нагласуваат дека инклузијата не е единечна интервенција, туку континуиран процес што бара посветеност, адаптација и соработка.

Со зајакнување на компетенциите на наставниците, подобрување на системите за поддршка, промовирање на инклузивно физичко образование и одговорно интегрирање на иновациите, образовните системи можат да создадат средини каде што децата со аутистичен спектар на нарушувања не само што се присутни, туку и активно учествуваат, ги развиваат своите способности и доживуваат вистинска припадност.

Долгорочната одржливост на инклузивното образование зависи од трансформирањето на успешните проектни искуства во трајни образовни практики и политики на национално и европско ниво.

Глава 9. План за имплементација

9.1 Вовед

Успешното спроведување на политиките за инклузивно образование бара структуриран, координиран и одржлив пристап што ги преточува препораките во конкретни акции. Проектот Еразмус+ „Поддршка на децата со аутизам преку физичко образование“ (EmpowerAble) покажа дека ефективното вклучување на децата со аутистичен спектар на нарушувања (АСН) зависи од интеракцијата помеѓу рамките на политиките, професионалните компетенции, образовните практики, ресурсите и континуираната евалуација.

Планот за имплементација презентира во ова поглавје обезбедува стратешка рамка за трансформирање на резултатите од проектот и препораките за политиките во одржливи активности на институционално, национално и европско ниво.

Патната карта се базира на доказите и искуствата генерирани преку соработка меѓу Литванија, Летонија, Турција и Македонија. Таа ги идентификува клучните приоритети, одговорните засегнати страни, фазите на имплементација и индикаторите за следење на напредокот.

Предложениот пристап следи модел на постепена имплементација:

1. **Краткорочни активности** фокусирани на свест, градење капацитети и интеграција на ресурсите на проектот.
2. **Среднорочни активности** фокусирани на институционализација, развој на политики и проширување на инклузивните практики.
3. **Долгорочни активности** фокусирани на одржливост, истражување, иновации и европска соработка.

9.2 Стратешки цели на планот за имплементација

Патната мапа е водена од шест стратешки цели:

Цел 1: Зајакнување на професионалниот капацитет за инклузивно образование

Обезбедете наставниците и образовните професионалци да ги поседуваат знаењата и практичните вештини потребни за поддршка на децата со аутизам во инклузивни средини за учење.

Цел 2: Подобрување на квалитетот и достапноста на инклузивното физичко образование

Промовирајте адаптирани пристапи по физичко образование што овозможуваат значајно учество на децата со аутизам според нивните способности и потреби.

Цел 3: Институционализирање на образовни ресурси засновани на докази

Обезбедете континуирана употреба и интеграција на резултатите од проектот, вклучувајќи го Водичот за наставници, Наставната програма и апликациите за виртуелна реалност.

Цел 4: Зајакнување на мултидисциплинарната соработка

Развијте координирани системи за поддршка кои ќе ги вклучат училиштата, семејствата, специјалистите, давателите на здравствени услуги, универзитетите и организациите во заедницата.

Цел 5: Промовирање на иновациите и дигиталната инклузија

Поттикнете одговорно спроведување на образовни технологии што го подобруваат учеството и ангажманот.

Цел 6: Воспоставување одржливи европски мрежи за соработка

Одржување на меѓународни партнерства за размена на знаење, истражување и континуирано подобрување на практиките за инклузивно образование.

9.3 Краткорочни приоритети за имплементација (0–12 месеци)

9.3.1 Дисеминација и институционално усвојување на резултатите од проектот

Првата фаза на имплементација треба да се фокусира на обезбедување дека резултатите од проектот се достапни и усвоени од страна на релевантните засегнати страни.

Клучните дејства вклучуваат:

- дисеминација на Водичот за наставници;
- презентација на резултатите од проектот пред училиштата, образовните власти, универзитетите и професионалните организации;
- организација на национални работилници за дисеминација;
- интеграција на проектните материјали во институционалните активности за професионален развој.

Одговорни засегнати страни:

- партнерски организации;
- училишта;
- универзитети;
- институции за обука на наставници;
- организации за аутизам.

Очекувани резултати:

- зголемена свест за инклузивните пристапи кон физичко образование;
- поширок пристап до практични образовни ресурси;
- зголемен интерес кај едукаторите и институциите.

9.3.2 Почетна обука на наставници и професионален развој

Приоритетна акција е проширување на можностите за обука за наставници и образовни професионалци.

Програмите за обука треба да се однесуваат на:

- Карактеристики на аутистичниот спектар и образовни потреби;
- инклузивни стратегии за настава;
- адаптирано физичко образование;
- сензорно-пријателски пристапи;
- комуникациска поддршка;
- стратегии за однесување;
- употреба на ВР и дигитални технологии.

Одговорни засегнати страни:

- универзитети;
- даватели на услуги за образование на наставници;
- министерствата за образование;
- училиштата.

Очекувани резултати:

- подобрена самодоверба кај наставниците;
- зголемен капацитет за инклузивна практика;
- посилен имплементација на адаптирани пристапи за физичко образование.

9.3.3 Воспоставување на локални професионални мрежи

Училиштата треба да воспостават или зајакнат локални мрежи што вклучуваат:

- наставници по физичко образование;
- наставници во училишта;
- специјални едукатори и рехабилитатори;
- психолози;
- образовни асистенти;
- семејства.

Овие мрежи треба да обезбедат можности за консултации, споделување искуства и заедничко решавање проблеми.

Очекувани резултати:

- подобрена интердисциплинарна соработка;
- побрзо идентификување на потребите на учениците;
- посилни системи за поддршка во училиштата.

9.4 Среднорочни приоритети за имплементација (1–3 години)

9.4.1 Интеграција на инклузивното физичко образование во системите за образование на наставници

За да се обезбеди одржливост, инклузивното физичко образование треба да стане дел од формалната подготовка на наставниците.

Акциите треба да вклучуваат:

- развој на универзитетски модули за аутизам и инклузивно физичко образование;
- вклучување на практични искуства за обука;
- соработка меѓу универзитетите и училиштата;
- признавање на компетенциите за инклузивно образование во рамките на системите за квалификација на наставниците.

Очекувани резултати:

- подобрена подготовка на идните наставници;

- намалена зависност од индивидуални професионални иницијативи;
- посилен национален капацитет за инклузија.

9.4.2 Развој на национални упатства за инклузивно физичко образование

Образовните власти треба да размислат за развивање национални упатства врз основа на искуствата од проекти.

Упатствата треба да се однесуваат на:

- адаптација на активностите;
- проценка на учеството;
- стратегии за вклучување;
- безбедносни аспекти;
- соработка со специјалисти;
- употреба на иновативни технологии.

Очекувани резултати:

- доследна имплементација на инклузивно физичко образование;
- подобрен квалитет на образовната практика;
- намалени регионални разлики.

9.4.3 Проширување на мултидисциплинарните услуги за поддршка

Образовните системи треба да го зајакнат пристапот до специјализирана поддршка.

Приоритетни активности вклучуваат:

- зголемување на достапноста на специјални едукатори и рехабилитатори;
- зајакнување на психолошките и терапевтските услуги;
- подобрување на соработката меѓу училиштата и давателите на здравствени услуги;
- поддршка на образовните асистенти.

Очекувани резултати:

- подобрена индивидуализирана поддршка;
- зголемена ефикасност на наставниците;
- подобри образовни резултати за учениците со аутизам.

9.4.4 Зголемување на виртуелната реалност и дигиталните иновации

Врз основа на искуствата од проектите, виртуелната реалност и другите дигитални технологии треба внимателно и стратешки да се прошират.

Имплементацијата треба да вклучува:

- обука на наставници по дигитална педагогија;
- евалуација на пристапноста;
- системи за техничка поддршка;
- мониторинг на резултатите базиран на истражувања.

Очекувани резултати:

- зголемена ангажираност на учениците;
- подобрени можности за учење;
- поширок пристап до иновативни образовни пристапи.

9.5 Долгорочни приоритети за имплементација (3–5 години и понатаму)

9.5.1 Интеграција на политиките и национална одржливост

Долгорочната одржливост бара интеграција на принципите на инклузивно физичко образование во националните стратегии за образование.

Дејствата вклучуваат:

- вклучување на инклузивни цели за физичко образование во националните наставни програми;
- воспоставување одржливи механизми за финансирање;
- развивање национални системи за следење;
- обезбедување усогласеност со меѓународните стандарди за инклузија.

Очекувани резултати:

- долгорочно продолжување на резултатите од проектот;
- посилни образовни системи;
- подобрени индикатори за вклучување.

9.5.2 Воспоставување на европски мрежи за споделување знаење

Продолжувањето на меѓународната соработка треба да остане стратешки приоритет.

Европските мрежи можат да поддржат:

- размена на образовни практики;
- заеднички истражувачки проекти;
- професионална мобилност;
- развој на идните иницијативи на Еразмус+.

Очекувани резултати:

- посилна европска соработка;
- забрзана иновација;
- развој на заеднички пристапи кон инклузивно образование.

9.6 Рамка за имплементација

Област на дејствување	Клучни активности	Одговорни засегнати страни	Временска линија
Компетентност на наставникот	Програми за обука, работилници, менторство	Универзитети, училишта, министерства	Краткорочно-среднорочно
Инклузивен развој на физичко образование	Насоки, интеграција на наставната програма, адаптирани активности	Образовни власти, училишта	Среднорочно
Мултидисциплинарна поддршка	Зајакнување на тимовите за поддршка на училиштата	Училишта, здравство и социјален сектор	Средно-долгорочен
Дигитална иновација	Имплементација и евалуација на ВР	Училишта, технолошки партнери	Краткорочно-долгорочно
Развој на политики	Интеграција во националните стратегии	Министерства и креатори на политики	Долгорочно
Европска соработка	Мрежи, истражувања, идни проекти	Меѓународни партнери	Континуирано

9.7 Рамка за мониторинг и евалуација

Ефективната имплементација бара континуирано следење на напредокот и резултатите.

Клучните индикатори треба да вклучуваат:

Индикатори поврзани со наставниците

- број на обучени наставници;
- подобрување на знаењето и самодовербата на наставниците;
- имплементација на инклузивни стратегии.

Индикатори поврзани со учениците

- стапки на учество во активности за физичко образование;
- ангажман и мотивација;
- развој на моторни и социјални вештини;
- задоволството на учениците и семејството.

Институционални индикатори

- број на училишта што имплементираат проектни пристапи;
- достапност на мултидисциплинарна поддршка;
- интеграција на проектните ресурси во училишната практика.

Индикатори за политика

- усвојување на инклузивни упатства за физичко образование;
- интеграција во системите за образование на наставници;

- национално следење на резултатите од инклузијата.

Евалуацијата треба да комбинира квантитативни мерки со квалитативни повратни информации од наставници, ученици, семејства и професионалци.

9.8 Стратегии за управување со ризици и ублажување

Имплементацијата на реформите за инклузивно образование може да се соочи со неколку ризици.

Ризик: Ограничени финансиски ресурси

Ублажување:

- интеграција на инклузивни практики во постојните образовни структури;
- развој на одржливи механизми за финансирање;
- користење на можностите за европско финансирање.

Ризик: Недоволна ангажираност на наставниците

Ублажување:

- практична и релевантна обука;
- професионално признание;
- вклучување на наставниците во развојните процеси.

Ризик: Нееднаква имплементација меѓу регионите

Ублажување:

- насочена поддршка за областите со неповолна положба;
- следење на регионалните разлики;
- децентрализирани професионални мрежи.

Ризик: Барии поврзани со технологијата

Ублажување:

- техничка поддршка;
- подготовка на наставници;
- постепена имплементација.

9.9 Заклучок

Планот за имплементација обезбедува структуриран пат за трансформирање на достигнувањата на проектот EmpowerAble во одржливи образовни практики и политики.

Патоказот признава дека инклузивното образование е долгорочен процес што бара координирана акција меѓу креаторите на политики, училиштата, наставниците, семејствата, специјалистите, истражувачите и меѓународните партнери.

Проектот покажа дека значајното вклучување на децата со аутистичен спектар на нарушувања може да се зајакне преку обука на наставници заснована на докази, достапни образовни ресурси, адаптирано физичко образование, мултидисциплинарна соработка и одговорни иновации.

Со следење на пристапот на фазна имплементација, земјите-партнери и европските засегнати страни можат да обезбедат резултатите од проектот да продолжат да генерираат придобивки и по формалниот период на проектот и да придонесат за развој на поинклузивни, правични и поддржувачки образовни системи.

Глава 10. Очекувано влијание

10.1 Вовед

Проектот Еразмус+ „Поддршка на децата со аутизам преку физичко образование“ (**EmpowerAble**) беше дизајниран да генерира одржливи подобрувања во инклузивното образование преку зајакнување на компетенциите на наставниците, развивање иновативни образовни ресурси, промовирање на практики за инклузивно физичко образование и зголемување на можностите за учество на децата со аутистичен спектар на нарушувања (АСН).

Очекуваното влијание на проектот се протега надвор од непосредниот период на имплементација и вклучува образовни, институционални, социјални и резултати на ниво на политики. Преку соработка меѓу Литванија, Летонија, Турција и Македонија, проектот воспостави европска рамка за справување со заедничките предизвици поврзани со инклузијата на лицата со аутизам и покажа како меѓународната соработка може да придонесе за подобрување на квалитетот и еднаквоста во образованието.

Очекуваното долгорочно влијание се базира на претпоставката дека одржливата инклузија бара системска трансформација. Затоа, се очекува резултатите од проектот да влијаат не само на поединечните наставници и ученици, туку и на училиштата, образовните системи, професионалните мрежи и процесите на развој на политики.

10.2 Влијание врз децата со аутистичен спектар на нарушувања

Примарни корисници на проектот се децата со аутизам кои се соочуваат со пречки за учество во физичко образование и училишни активности.

Очекуваното влијание вклучува:

Зголемено учество во физичко образование

Преку адаптирани пристапи по физичко образование, структурирани активности и поддржувачки средини за учење, се очекува децата со аутистичен спектар на нарушувања да истражат поголеми можности за активно учество.

Подобреното учество може да придонесе за:

- зголемено ниво на физичка активност;
- подобрен моторен развој;
- зголемена самодоверба во движењето;
- поголема вклученост во училишните активности.

Подобрена социјална инклузија и интеракција со врсници

Инклузивното физичко образование им нуди вредни можности на децата со аутистичен спектар на нарушувања да комуницираат со врсниците во значајни контексти.

Очекуваните резултати вклучуваат:

- подобрена комуникација за време на групни активности;
- зголемена соработка со соучениците;
- посилено чувство на припадност;
- намалена социјална изолација.

Со промовирање на споделени искуства, физичкото образование може да придонесе за создавање поинклузивни училишни заедници.

Зголемена емоционална благосостојба и самодоверба

Учеството во соодветно адаптирани физички активности може позитивно да влијае врз емоционалната регулација, мотивацијата и самодовербата.

Се очекува децата со аутизам да имаат корист од:

- зголемена самодоверба во своите способности;
- намалена анксиозност поврзана со учеството;
- поголема независност;
- позитивен став кон физичката активност.

10.3 Влијание врз наставниците и образовните професионалци

Наставниците претставуваат клучен фактор во постигнувањето одржлива инклузија. Се очекува проектот да генерира значително професионално влијание преку подобрување на знаењето, вештините и самодовербата на едукаторите.

Очекуваните резултати вклучуваат:

- зголемено разбирање на карактеристиките на аутистичниот спектар и образовните потреби;
- подобрена способност за прилагодување на физичките активности;
- посилна компетентност во инклузивните стратегии за настава;
- поголема самодоверба во поддршката на разновидните ученици;
- зголемена употреба на пристапи базирани на докази.

Водичот за наставници, наставната програма и активностите за професионална обука обезбедуваат практични алатки што можат да продолжат да ги поддржуваат едукаторите и по завршувањето на проектот.

Проектот, исто така, придонесува за развивање култура на континуирано професионално учење, каде што наставниците разменуваат искуства и соработуваат во справувањето со образовните предизвици.

10.4 Влијание врз училиштата и образовните институции

На институционално ниво, се очекува проектот да го зајакне капацитетот на училиштата за спроведување на инклузивно образование.

Очекуваните влијанија вклучуваат:

Подобрени инклузивни училишни практики

Од училиштата се очекува да развијат посилни пристапи кон:

- индивидуализирано образовно планирање;
- адаптација на активностите за учење;
- мултидисциплинарна соработка;
- семејно ангажирање.

Зајакната професионална соработка

Проектот промовира соработка меѓу:

- наставници по физичко образование;
- наставници во училишта;
- специјални едукатори и рехабилитатори;
- психолози;
- образовни асистенти;
- семејства.

Ваквата соработка придонесува за покоординирана и поефикасна поддршка за учениците со аутизам.

Зголемена употреба на иновативни образовни пристапи

Се очекува интеграцијата на апликациите за виртуелна реалност и дигиталните ресурси да ги охрабри училиштата да истражуваат нови пристапи кон инклузивна настава.

Проектот покажува дека иновацијата може да ја подобри инклузијата кога се комбинира со соодветна педагогија и професионална експертиза.

10.5 Влијание врз образовните системи и развојот на политиките

Проектот има потенцијал да придонесе кон пошироки образовни реформи преку обезбедување докази и практични препораки за креаторите на политиките.

Очекуваните влијанија на ниво на политика вклучуваат:

- посилено признавање на инклузивното физичко образование како важна компонента на образовната инклузија;
- зголемено внимание кон подготовката на наставниците во врска со аутизмот;
- подобрена интеграција на дигиталните иновации во рамките на инклузивното образование;
- развој на национални и регионални стратегии за поддршка на учеството на децата со попреченост.

Извештајот за препораки за политиката им обезбедува на донесувачите на одлуки насоки засновани на докази за зајакнување на инклузивните образовни системи.

10.6 Влијание врз семејствата и заедниците

Семејствата на деца со аутизам се важни партнери во постигнувањето успешна инклузија.

Се очекува проектот да придонесе за:

- зголемена свест кај родителите за придобивките од физичката активност;
- подобрена соработка меѓу семејствата и училиштата;
- поголема вклученост на родителите во планирањето на образованието;
- подобро разбирање на принципите на инклузивно образование.

На ниво на заедницата, проектот придонесува за намалување на заблудите за аутистичниот спектар на нарушувања и промовирање на прифаќањето на разликата.

Поголемата свест може да го поддржи развојот на заедници каде што децата со аутистичен спектар на нарушувања се препознаваат како активни учесници, а не само како приматели на поддршка.

10.7 Влијание на виртуелната реалност и дигиталните иновации

Еден од препознатливите придонеси на проектот е воведувањето на пристапи базирани на виртуелна реалност во рамките на инклузивното физичко образование.

Очекуваното влијание од имплементацијата на ВР вклучува:

Образовно влијание

- зголемена мотивација на учениците;
- подобрена ангажираност за време на активностите;
- можности за индивидуализирана практика;
- развој на самоверба пред учество во реалниот свет.

Институционално влијание

- зголемена дигитална компетентност кај наставниците;
- поголема отвореност кон иновативни методи на настава;
- развој на инклузивни практики поддржани од технологија.

Иден иновативен потенцијал

Проектот обезбедува основа за понатамошно истражување на дигиталните алатки за поддршка на децата со аутизам, вклучувајќи:

- персонализирани средини за учење;
- интерактивна обука за движење;
- далечинска образовна поддршка;
- образовно планирање базирано на податоци.

10.8 Европска додадена вредност и меѓународно влијание

Проектот ја демонстрира додадената вредност на европската соработка преку справување со заедничките предизвици преку споделена експертиза и заеднички развој.

Очекуваното влијание на европско ниво вклучува:

- зајакната соработка меѓу образовните институции низ земјите;
- преносливост на развиените ресурси;
- размена на успешни практики;
- придонес кон европските приоритети за инклузија и пристапност.

Партнерството меѓу Литванија, Летонија, Турција и Македонија обезбедува модел за тоа како земјите со различни образовни контексти можат да соработуваат за да развијат заеднички решенија.

10.9 Долгорочна одржливост и продолжување на влијанието

Одржливоста на влијанието на проектот зависи од континуираната употреба, адаптацијата и институционализацијата на резултатите од проектот.

Долгорочното влијание ќе биде поддржано преку:

- интеграција на проектните материјали во професионалната обука;
- континуирана употреба на Водичот за наставници и Наставната програма;
- проширување на образовните пристапи базирани на виртуелна реалност;
- идни истражувачки и евалуациски активности;
- продолжување на меѓународните мрежи за соработка.

Резултатите од проектот се дизајнирани да останат релевантни и по завршувањето на проектот, преку обезбедување прилагодливи ресурси што можат да се користат во различни образовни средини.

10.10 Очекувани индикатори за влијание

Влијанието на проектот може да се следи преку мерливи индикатори.

Област на удар	Очекувани индикатори
Деца со аутизам	Зголемено учество, ангажман, моторен развој, социјална интеракција
Наставници	Број на обучени професионалци, зголемена компетентност и самодоверба
Училишта	Усвојување на инклузивни практики за физичко образование и ресурси на проектот
Семејства	Зголемена вклученост и задоволство од образовната поддршка
Политика	Интеграција на препораките во образовните стратегии
Иновација	Употреба на виртуелна реалност и дигитални ресурси во инклузивното образование
Европска соработка	Континуирани партнерства и размена на знаење

10.11 Вкупно очекувано влијание

Се очекува проектот EmpowerAble да придонесе за долгорочна трансформација на инклузивното физичко образование преку создавање посилни врски помеѓу политиката, истражувањето и образовната практика.

Проектот покажува дека децата со аутистичен спектар на нарушувања можат да постигнат значајно учество кога образовните средини се адаптирани, наставниците се поддржани и иновативните пристапи се спроведуваат одговорно.

Очекуваното влијание се протега подалеку од подобрувањето на индивидуалните образовни искуства. Придонесува за градење поинклузивни училишта, посилни професионални заедници и порамноправни образовни системи низ цела Европа.

10.12 Заклучок

Очекуваното влијание на проектот EmpowerAble ја одразува неговата централна цел: овозможување на децата со аутистичен спектар на нарушувања целосно и смислено да учествуваат во физичкото образование и училишниот живот.

Преку подобрени компетенции на наставниците, иновативни образовни ресурси, зајакната соработка и препораки за политики засновани на докази, проектот обезбедува основа за одржливо подобрување на инклузивното образование.

Искуствата од Литванија, Летонија, Турција и Македонија покажуваат дека значајната инклузија е остварлива кога образовните системи комбинираат посветеност, знаење, соработка и иновации.

Долгорочниот успех на проектот ќе се мери не само според развиените ресурси или завршените активности, туку и според трајните подобрувања во учеството, можностите и квалитетот на живот што го доживуваат децата со аутизам.

Поглавје 11. Одржливост

11.1 Вовед

Одржливоста претставува фундаментален елемент во обезбедувањето дека достигнувањата на проектот Еразмус+ **„Поддршка на децата со аутизам преку физичко образование“ (EmpowerAble)** продолжуваат да генерираат придобивки и по периодот на формална имплементација на проектот.

Проектот разви сеопфатен сет на резултати, вклучувајќи го Водичот за наставници, апликациите за виртуелна реалност, активностите за професионален развој, меѓународните мрежи за соработка и препораките за политики. Обезбедувањето континуирана употреба, адаптација и понатамошен развој на овие резултати е од суштинско значење за постигнување долгорочни подобрувања во инклузивното образование.

Пристапот кон одржливост на проектот се базира на принципот дека успешната инклузија бара континуирана институционална посветеност, градење на професионални капацитети, интеграција во постојните образовни системи и соработка меѓу засегнатите страни.

Искуствата од Литванија, Летонија, Турција и Македонија покажуваат дека одржливоста не се постигнува преку изолирани активности, туку преку вградување на успешни практики во рамките на образовните структури, политиките и професионалните заедници.

11.2 Институционална одржливост

Институционалната одржливост се однесува на капацитетот на организациите учеснички и образовните институции да продолжат со примена и развој на резултатите од проектот по завршувањето на проектот.

Партнерските институции се посветени на одржување на употребата на:

- Водичот за наставници;
- Образовни апликации базирани на ВР.

Од училиштата вклучени во проектот се очекува да интегрираат развиени пристапи во своите редовни образовни активности, особено во рамките на програмите за физичко образование и планирањето на инклузивното образование.

Институционалната одржливост ќе биде поддржана преку:

- вклучување на резултатите од проектот во плановите за развој на училиштата;
- континуирана употреба на развиени образовни материјали;
- интерни активности за обука на наставници;
- споделување на искуства меѓу образовниот персонал;
- соработка со локални и национални засегнати страни во образованието.

Проектот покажа дека одржливоста се зајакнува кога иновативните практики стануваат дел од институционалната култура, наместо да останат зависни од индивидуални наставници или привремени иницијативи.

11.3 Одржливост преку професионален развој на наставниците

Наставниците претставуваат најважниот фактор во одржувањето и проширувањето на инклузивните образовни практики.

Одржливоста на резултатите од проектот зависи силно од можностите за континуиран професионален развој што им овозможуваат на едукаторите да ги одржуваат и подобруваат своите компетенции.

Идните активности треба да вклучуваат:

- интеграција на содржини поврзани со аутизмот во програмите за едукација на наставници;
- редовни работилници за професионален развој;
- активности за врсничка емпатија;
- механизми за менторство и консултација;
- заедници на практика меѓу едукаторите.

Водичот за наставници и наставната програма развиени во рамките на проектот обезбедуваат основа за континуирано професионално учење. Нивната практична ориентација им овозможува на наставниците да ги адаптираат активностите според различните образовни контексти и потребите на учениците.

Долгорочната одржливост бара транзиција од обука базирана на проекти кон структури за постојан професионален развој вградени во националните образовни системи.

11.4 Одржливост преку интеграција во образовните политики

За долгорочно влијание, резултатите од проектот треба да бидат поврзани со постојните национални и регионални стратегии за образование.

Интеграцијата на политиките треба да се фокусира на:

- препознавање на инклузивното физичко образование како важна компонента на образовната инклузија;
- вклучување на компетенциите за ASD во рамките за квалификација на наставниците;
- поддршка за мултидисциплинарни образовни услуги;
- промоција на иновации засновани на докази.

Препораките за политики развиени преку проектот даваат насоки за донесувачите на одлуки кои сакаат да ги зајакнат инклузивните образовни системи.

Вградувањето на резултатите од проектот во националните рамки ќе ја зголеми веројатноста дека успешните пристапи ќе се одржуваат и прошируваат.

11.5 Одржливост на образовните ресурси и материјалите со отворен пристап

Клучен механизам за одржливост е обезбедување континуирана достапност и употребливост на ресурсите развиени од проектот.

Водичот за наставници претставува практични алатки што можат да им помогнат на едукаторите и по завршувањето на проектот.

Нивната континуирана вредност ќе биде обезбедена преку:

- отворена дисеминација меѓу образовните професионалци;
- адаптација на различни национални контексти;
- превод и локализација каде што е потребно;

- вклучување во програми за обука;
- редовно ажурирање врз основа на нови докази и повратни информации од корисниците.

Отворениот пристап до образовни ресурси го зголемува потенцијалот за пошироко усвојување и придонесува за европска размена на знаење.

11.6 Одржливост на виртуелната реалност и дигиталните иновации

Проектот ја воведо виртуелната реалност како иновативен пристап за поддршка на инклузивното физичко образование.

Одржувањето и проширувањето на употребата на ВР апликации бара:

- континуирана техничка поддршка;
- компетентност на наставниците во дигиталната педагогија;
- институционална посветеност на иновациите;
- евалуација на образовната ефикасност;
- прилагодување кон новите технологии.

Проектот покажа дека технологијата може значително да придонесе за инклузијата кога е интегрирана во образовните пристапи засновани на докази.

Идната одржливост треба да се фокусира не само на одржување на постојните ВР апликации, туку и на истражување на нови можности за персонализирани и достапни дигитални средини за учење.

11.7 Одржливост преку мултидисциплинарна соработка

Ефективната инклузија бара соработка меѓу повеќе засегнати страни.

Проектот ја зајакна соработката меѓу:

- училишта;
- универзитети;
- организации за аутизам;
- семејства;
- креатори на политики;
- образовни професионалци.

Одржувањето на овие партнерства ќе го поддржи континуираниот развој на инклузивни практики.

Идната соработка треба да вклучува:

- заеднички професионални активности;
- истражувачки соработки;
- настани за споделување знаење;
- развој на нови образовни иницијативи.

Мултидисциплинарните мрежи обезбедуваат основа за справување со сложени предизвици поврзани со инклузијата на аутистичниот спектар на нарушувања.

11.8 Одржливост преку европска соработка

Меѓународното партнерство создадено преку Еразмус+ претставува важна долгорочна предност.

Континуираната европска соработка може да поддржи:

- размена на иновативни практики;
- компаративно истражување;
- професионална мобилност;
- идни Еразмус+ проекти;
- развој на европски стандарди за инклузивно образование.

Разновидноста на партнерските искуства од Литванија, Летонија, Турција и Македонија покажа дека различните образовни системи можат да учат едни од други и да развиваат заеднички решенија.

Одржувањето на овие мрежи ќе придонесе за континуирано подобрување и иновации во инклузивното образование.

11.9 Рамка за следење на одржливоста

За да се обезбеди долгорочна ефикасност, одржливоста треба да се следи преку мерливи индикатори.

Област за одржливост	Индикатори за следење
Институционална интеграција	Континуирана употреба на проектните материјали во училиштата
Развој на наставници	Број на обучени едукатори и професионални активности
Образовна практика	Имплементација на инклузивни пристапи кон физичко образование
Дигитална иновација	Континуирана употреба и развој на ВР апликации
Влијание врз политиката	Вклучување на препораки во образовните стратегии
Мрежи за соработка	Продолжени партнерства и заеднички активности
Резултати од учениците	Индикатори за учество, ангажман и инклузија

Редовната евалуација ќе помогне да се идентификуваат успешните практики, новите предизвици и областите што бараат дополнителна поддршка.

11.10 Ризици за одржливост и стратегии за ублажување

Иако проектот има силен потенцијал за одржливост, треба да се земат предвид неколку ризици.

Ризик: Зависност од индивидуално мотивирани професионалци

Ублажување:

- институционализирајте практики;
- интегрирање на ресурси во формални системи;
- воспоставете споделена одговорност меѓу персоналот.

Ризик: Ограничени финансиски ресурси

Ублажување:

- барање национални и европски можности за финансирање;
- интегрирање на активностите во постојните структури;
- промовирање исплатливи пристапи.

Ризик: Губење на експертиза поради промени во персоналот

Ублажување:

- одржување програми за обука;
- развивање на внатрешни механизми за трансфер на знаење;
- создавање професионални заедници.

Ризик: Нееднаков пристап меѓу регионите

Ублажување:

- обезбедување насочена поддршка за областите во неповолна положба;
- промовирајте онлајн ресурси за учење;
- зајакнување на регионалната соработка.

11.11 Идни насоки за одржливост

Врз основа на искуствата од проектот, се препорачуваат неколку идни насоки:

1. Проширување на инклузивните програми за физичко образование

Развиените пристапи треба да се адаптираат и имплементираат во дополнителни училишта и образовни средини.

2. Интеграција во високото образование

Универзитетите што ги подготвуваат идните наставници треба да вклучат знаење и ресурси за проекти во релевантните студиски програми.

3. Континуирано истражување и евалуација

Понатамошните студии треба да ги испитаат долгорочните резултати од инклузивната физичка активност и дигиталните интервенции.

4. Развој на нови партнерства

Идната соработка меѓу европските институции треба да продолжи преку Еразмус+ и други меѓународни програми.

5. Зајакнување на учеството на лицата со аутизам

Идните иницијативи треба сè повеќе да ги вклучуваат перспективите и искуствата на лицата со аутизам и нивните семејства.

11.12 Заклучок

Одржливоста на проектот EmpowerAble зависи од трансформирањето на успешните резултати од проектот во трајни образовни практики и политики.

Проектот создаде вредни темели преку развој на образовни ресурси, компетенции на наставниците, иновативни технологии и механизми за меѓународна соработка. Сепак, трајното влијание бара континуирана посветеност од образовните институции, креаторите на политиките, професионалците и заедниците.

Одржливо инклузивно образование се постигнува кога инклузивните практики стануваат природен дел од образовните системи, а не привремени активности поддржани од надворешни проекти.

Искуствата од Литванија, Летонија, Турција и Македонија покажуваат дека долгорочниот напредок е можен преку соработка, пристапи засновани на докази, професионален развој и континуирана иновација.

Со одржување и проширување на резултатите од проектот EmpowerAble, европските образовни системи можат да продолжат да се движат кон средини каде што децата со аутистичен спектар на нарушувања се целосно вклучени, поддржани и овластени да го остварат својот потенцијал.

Глава 12. Заклучоци

12.1 Вовед

Проектот Еразмус+ „Поддршка на деца со аутизам преку физичко образование“ (EmpowerAble) претставува важен придонес кон тековниот развој на инклузивни образовни практики за деца со аутистичен спектар на нарушувања (АСН). Преку соработка меѓу партнерските организации од Литванија, Летонија, Турција и Македонија, проектот се справи со заедничките предизвици поврзани со учеството, пристапноста, компетентноста на наставниците, образовните ресурси и иновативните пристапи во физичкото образование.

Проектот се темелеше на сознанието дека инклузивното образование бара повеќе од сместување на децата со попреченост во редовни образовни средини. Вистинската инклузија вклучува создавање услови во кои децата со аутизам можат активно да учествуваат, да ги развиваат своите способности, да воспоставуваат значајни односи и да доживуваат прифаќање и припадност.

Резултатите од проектот покажуваат дека инклузивното физичко образование може да послужи како моќен образовен контекст за промовирање на физичкиот развој, социјалната интеракција, емоционалната благосостојба и целокупното учество на децата со аутистичен спектар на нарушувања.

12.2 Главни достигнувања на проектот

Проектот EmpowerAble постигна неколку важни резултати што придонесуваат за зајакнување на инклузивното образование на институционално, национално и европско ниво.

Главните достигнувања вклучуваат:

Развој на образовни ресурси засновани на докази

Проектот успешно се разви:

- сеопфатен **водич за наставници** ;
- Образовни апликации базирани на виртуелна реалност.

Овие ресурси им обезбедуваат на едукаторите практични алатки за прилагодување на активностите за физичко образование и поддршка на разновидните потреби за учење.

Зајакнување на компетентноста на наставниците

Централно достигнување на проектот беше подобрувањето на знаењето, вештините и самодовербата на наставниците и образовните професионалци.

Преку обуки и меѓународна соработка, учесниците развија посилни компетенции поврзани со:

- разбирање на карактеристиките на аутистичниот спектар на нарушувања;
- прилагодување на физичките активности;
- поддршка на комуникациските и сензорните потреби;
- имплементирање на инклузивни стратегии за настава;
- користење иновативни технологии.

Проектот потврди дека добро подготвените наставници се основа за успешна инклузија.

Промовирање на инклузивно физичко образование

Проектот покажа дека физичкото образование претставува важна можност за поддршка на инклузијата.

Кога се соодветно адаптирани, активностите за физичко образование можат да придонесат за:

- моторен развој;
- физичко здравје;
- социјална интеракција;
- емоционална регулација;
- самодоверба;
- учество во училишниот живот.

Наодите нагласуваат дека инклузивното физичко образование треба да се фокусира на индивидуалниот напредок, учеството и уживањето, а не на споредбата на перформансите.

Воведување на иновативни дигитални пристапи

Развојот и имплементацијата на апликации за виртуелна реалност претставуваше значајна иновација во рамките на проектот.

Искуството стекнато преку пилот активностите покажа дека виртуелната реалност може:

- зголемување на мотивацијата на учениците;
- создајте безбедни и предвидливи средини за учење;
- поддржувајте повторена практика;
- намалување на анксиозноста поврзана со непознати активности;
- поттикнување на учество.

Сепак, проектот, исто така, потврди дека технологијата постигнува најголемо влијание кога е комбинирана со педагогија базирана на докази и квалификувана поддршка од наставници.

12.3 Клучни научени лекции

Проектот генерираше неколку важни лекции кои се релевантни за идниот развој на инклузивното образование.

Инклузијата бара системска промена

Искуствата на сите земји-партнери покажуваат дека инклузијата не може да зависи само од индивидуални наставници или од изолирани проекти.

Одржливата инклузија бара:

- поддржувачко законодавство;
- соодветни ресурси;
- професионална подготовка;
- мултидисциплинарна соработка;
- континуирана евалуација.

Поддршката на наставниците е од суштинско значење

Наставниците се главните актери кои ги трансформираат принципите на инклузивното образование во секојдневна практика.

Затоа, образовните системи мора да обезбедат:

- висококвалитетно почетно образование за наставници;
- континуиран професионален развој;
- пристап до специјалистички консултации;
- можности за професионална соработка.

Соработката создава посилни решенија

Проектот ја потврди важноста на соработката меѓу:

- училишта;
- универзитети;
- организации за аутизам;
- семејства;
- креатори на политики;
- меѓународни партнери.

Мултидисциплинарниот и колаборативен пристап обезбедува посеопфатна поддршка за децата со аутистичен спектар на нарушувања.

Иновацијата мора да биде насочена кон цел

Употребата на виртуелна реалност го демонстрираше потенцијалот на технологијата за поддршка на инклузијата. Сепак, иновациите секогаш треба да служат на образовните цели и на индивидуалните потреби на учениците.

Технологијата треба да ја надополнува, а не да ја заменува, човековата интеракција, професионалната експертиза и инклузивните образовни практики.

12.4 Придонес кон европските приоритети за инклузивно образование

Проектот EmpowerAble директно придонесува кон европските приоритети поврзани со:

- еднаков пристап до образование;
- социјална инклузија;
- пристапност;
- дигитална трансформација;
- доживотно учење;
- поддршка за ученици со попреченост.

Проектот ја демонстрира додадената вредност на европската соработка преку овозможување на земјите-партнери да споделуваат знаења, да споредуваат пристапи и заеднички да развиваат решенија за заедничките образовни предизвици.

Ресурсите и препораките развиени преку проектот имаат потенцијал за преносливост надвор од организациите и земјите учеснички.

12.5 Импликации за идните политики и практики

Наодите од проектот истакнуваат неколку приоритети за иден развој.

Образовните системи треба да продолжат да ја/ги:

- зајакнуваат имплементацијата на инклузивното образование;
- подобруваат подготовката на наставниците во врска со аутизмот;
- развиваат рамки за инклузивно физичко образование;
- прошируваат мултидисциплинарните услуги за поддршка;
- промовираат на вклученост на семејството;
- поддржуваат образовни иновации засновани на докази.

Политичките одлуки треба да се фокусираат не само на пристапот до образование, туку и на учеството, постигнувањата, благосостојбата и чувството на припадност.

Крајната мерка за инклузија е дали децата со аутистичен спектар на нарушувања се способни смислено да учествуваат и да го остварат својот потенцијал во рамките на образовните заедници.

12.6 Одржливост и идни перспективи

Долгорочното влијание на проектот EmpowerAble зависи од континуираната имплементација и проширувањето на неговите резултати.

Идната одржливост треба да се фокусира на:

- интеграција на проектните ресурси во едукацијата на наставниците;
- континуиран професионален развој;
- усвојување на инклузивни практики за физичко образование во училиштата;
- понатамошен развој на пристапите за дигитално учење;
- продолжување на европските мрежи за соработка;
- истражување кое ги оценува долгорочните исходи.

Проектот обезбедува силна основа за идни иницијативи насочени кон подобрување на образовните можности за децата со аутизам.

12.7 Заклучок

Проектот Еразмус+ „Поддршка на децата со аутизам преку физичко образование“ (EmpowerAble) покажува дека значајното вклучување на децата со аутистичен спектар на нарушувања е остварливо кога образовните системи комбинираат знаење, посветеност, соработка и иновации.

Проектот потврди дека инклузивното физичко образование не е само средство за подобрување на физичките способности, туку и важен пат за развивање на самодоверба, комуникација, социјално учество и чувство на припадност.

Преку развој на практични ресурси, професионална обука, иновативни технологии и меѓународна соработка, проектот придонесе за градење посилни капацитети кај едукаторите и институциите.

Искусствата од Литванија, Летонија, Турција и Македонија покажуваат дека ефективната инклузија бара континуиран напор и споделена одговорност. Политиките мора да бидат поддржани од

практиката, наставниците мора да бидат поддржани од системите, а децата мора да бидат препознаени како активни учесници во нивното образование.

Проектот EmpowerAble обезбедува докази дека инклузивното образование може да се зајакне кога училиштата, професионалците, семејствата, заедниците и креаторите на политики работат заедно кон заедничка цел: да се обезбеди секое дете со аутистичен спектар на нарушувања да има еднакви можности за учество, учење, развој и успех.

Наследството на проектот се протега надвор од неговото формално времетраење. Тој претставува континуирана посветеност кон создавање поинклузивни, достапни и поддржувачки образовни средини низ цела Европа.

Референци

- Ајнскоу, М. (2020). *Промовирање на инклузија и еднаквост во образованието: Лекции од меѓународните искуства*. Нордиски журнал за студии за образовна политика, 6(1), 7–16. <https://doi.org/10.1080/20020317.2020.1729587>
- Американско психијатриско здружение. (2022). *Дијагностички и статистички прирачник за ментални нарушувања* (5-то издание, ревидиран текст; DSM-5-TR). Издаваштво на Американското психијатриско здружение.
- Бут, Т. и Ајнскоу, М. (2011). *Индекс за инклузија: Развивање на учењето и учеството во училиштата* (3-то издание). Центар за студии за инклузивно образование.
- Бухнер, Т., Шевлин, М., Донован, МА, Герке, М., Гизе, М., Јестедт, Ј.,... и Влахоу, А. (2021). Ист напредок за сите? Инклузивно образование, Конвенцијата на Обединетите нации за правата на лицата со попреченост и учениците со интелектуална попреченост во европските земји. *Весник за политика и практика во интелектуалната попреченост*, 18 (1), 7–22. <https://doi.org/10.1111/jppi.12368>
- Совет на Европа. (2018). *Референтна рамка на компетенции за демократска култура*. Издаваштво на Советот на Европа.
- Европска агенција за посебни потреби и инклузивно образование. (2012). *Образование на наставници за инклузија: Профил на инклузивни наставници*.
- Европска агенција за посебни потреби и инклузивно образование. (2021). *Преглед и анализа на политиките на земјата: Клучни пораки за развој на политики*. <https://www.european-agency.org>
- Европска комисија. (2020). *Европска агенда за вештини за одржлива конкурентност, социјална праведност и отпорност*.
- Европска комисија. (2021). *Водич за програмата Еразмус+ 2021–2027*.
- Европска комисија. (2022). *Собирање податоци и анализа на проекти од Еразмус+: Фокус на инклузија во образованието*. Служба за публикации на Европската Унија.
- Европски парламент. (2017). *Инклузивно образование за ученици со попреченост*. Канцеларија за публикации на Европската Унија.
- Хегеле, ЈА и Либерман, ЛЈ (2018). *Адаптирано физичко образование и спорт* (6-то издание). Хумана кинетика.
- Линдзи, Г. (2007). Образовна психологија и ефективноста на инклузивното образование/интегрирањето во главните текови. *Британски журнал за образовна психологија*, 77 (1), 1–24.
- Qi, J., & Na, AS (2012). Инклузија во физичкото образование: Преглед на литературата. *Меѓународен журнал за попреченост, развој и образование*, 59 (3), 257–281.
- Шерил, К. (2004). *Адаптирана физичка активност, рекреација и спорт* (6-то издание). МекГроу-Хил.
- Обединети нации. (1989). *Конвенција за правата на детето*.
- Обединети нации. (2006). *Конвенција за правата на лицата со попреченост*. <https://www.un.org/disabilities/>
- Обединети нации. Комитет за правата на лицата со попреченост. (2016). *Опит коментар бр. 4 (2016): Член 24 - Право на инклузивно образование*.

УНЕСКО. (1994). *Изјавата од Саламанка и рамката за дејствување во врска со образованието за посебни потреби.*

УНЕСКО. (2009). *Политички насоки за инклузија во образованието.* УНЕСКО.

УНЕСКО. (2015). *Квалитетно физичко образование (КФО): Насоки за креаторите на политики.*

УНЕСКО. (2017). *Водич за обезбедување инклузија и еднаквост во образованието.*

УНЕСКО. (2020). *Извештај за глобално следење на образованието 2020: Инклузија и образование - сè значи сè.*

Светска здравствена организација. (2001). *Меѓународна класификација на функционирање, попреченост и здравје (МКФ).* СЗО.

Светска здравствена организација. (2022). *Аутизам.* <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/autism>

Ве покануваме да се информирате за досегашниот напредок на проектот и за реализираните пилот-активности:

Блог на проектот: <https://empowerable.wixsite.com/supporting-children>

Фејсбук страница на проектот: <https://www.facebook.com/profile.php?id=61567070396897>

Веб страница за ВР апликации: <https://yuemco.github.io/VRAApp2/>



Project website



Supporting Children with Autism through
Physical Education



**Funded by
the European Union**

Еразмус проект „Подготовка за часовите по физичко образование со цел квалитетна инклузија на ученици со нарушувања од аутистичниот спектар“ бр. 2024-1-LT01-KA220-SCH-000246848. Финансирано од средствата на Европската Унија. Овој материјал ги одразува исклучиво ставовите на авторот, затоа Националната агенција и Европската комисија не можат да се сметаат за одговорни за информациите содржани во него.